Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯТ-МОНГОЛОЙ ҮНЭН

ВКП(б)-гэй Бурят-Монголой Обкомой, БМАССР-эй Верховно Соведэй ба ВКП(б)-гэй Улан-Удын Горкомой орган.

№ 63 (4955)
Воскресенье
МАРТЫН 24
1946 он

Сэн 20 мүнгэн

Бидэнэр деревниие, тэрэнэй культурые, тэрэнэй хүнүүдые городской культурна хүнүүд болгохо, ондоогоор хэлэхэдэ, тэдэнэй культура ба һуудал байдалые городской байдалтай адли болохынь хүсэнэбди.

М. И. Калинин.

УРАНҺАЙХАНАЙ САМОДЕЯТЕЛЬНОСТЬДЭ ҮРГЭН ДАЛАЙСА ХЭРЭГТЭЙ

Манай советскэ арад зон Эсэгэ оронoo хамгаалгын агуу ехэ дайн байлдаае илалта түгэлдэрөөр дүүргээ. Мүнөө энхэ тайбан ажабайдалай үелэ оробо байхадаа манай арад өөрынгөө аюулгүй байдалай түшэг тулгуури болохо гүрэнэй сэрэгэй ба экономическа хүсэн шадалые улам саашадань бэхижүүлхэ байна. Советскэ хүнүүд оронойгоо арадай ажахые ба культурые һэргээн бодхохо ба улам саашань һалбаруулан хүгжөөлхэ агуу ехэ хэрэгтэ бүхы хүсэ ба эрдэм мэргэжэлээ үгэжэ байха юм.

Мүнөө хүгжэлтын шэнэ оршон байдалда культурно-гэгээрэлэй эмхи зургаануудай урда тон ехэнүүд ба харюусалгатай зорилгонууд табигдажа байна. Дайнай дүрбэн жэл соо манай арад зон өөһэдынгөө политическа ба культурна мэдэрэлые ехэр дээшэлүүлээ. Мүнөө эдэнэй культурна эрилтэ улам ехээр ургаа. Эдэнэр эрдэм боловсорол ба советскэ культурын хүгжэлтэдэ улам эдибхитэйгээр оролсоно. Юуб гэхэдэ, эдэнэр энээндэ гансахан оролсохо бэшэ, мүн хүгжөөлгэдэ оролсохоо баяжуулхаһаа гадна, бүхы оронойнгоо ошаг түһэдэ үрэтэй-бүтээлтэй ба амжалтатайгаар ажаллаха ябадалай хүсэлэ зэмсэг байһыень харана. Энээндэ—арад зоной культура гэгээрэл хүгжэн зүдхэн орохо ябадалда В. И. Ленин хэлэһэн социалистическэ культурын ажа байдалай булагые харадаг һэн.

Эрхим һайн клуб хадаа советскэ хүнүүдэй түрэл ба инаг дуратай газар болохо шадаа. Тиин мүнөө хүдөөгэй ажалшадай өөрынгөө энэ культурна гуламтада ехэ эрилтэ хэдэг болоо. Эдэнэр элдэб кружогуудые, саг үргэлжэ лекци зандидаал эмхидхэжэ байдаг, творческо культурна хүдэлмэриие урагшань хүгжөөжэ байдаг культурна зургаантай байхые хүсэнэ. Иимэ эрилтэ хэхэнь тон зүйтэй. М. И. Калинин Академи Наукын байха зорюулагдаһан сессидэ хабаадагшадтай Кремль соо болоһон уулзалга дээрэ хэлэһэн байна: «Бидэнэр деревниие, тэрэнэй культурые, тэрэнэй хүнүүдые городской культурна хүнүүд болгохо, ондоогоор хэлэхэдэ, тэдэнэй культура ба һуудал байдалые городской байдалтай адли болохынь хүсэнэбди».

Арад зоной ажабайдалай улам хүхюун болохотой хамта коммунистическэ хүмүүжүүлгын тон шухала зэбсэг болохо эжилшэлэй уранһайханай самодеятельностиин бүхы формонуудые али болохоор дэлгэрүүлхэ ябадал клуб ба уншалгын байшануудай хүдэлмэридэ тусхай һуури эзэлхэ ёһотой. Драматическэ, хүгжэмтэ дуунай коллективүүдые улам ургуулжа, арадай талантнуудые урагшуулха ба дэбжүүлхэ хэрэгтэ саг үргэлжэ халуун анхаралаа табижа байха шухала.

Мартын 10-һаа 15 хүртэр үнгэргэгдэһэн уранһайханай республиканска харалгада 800 гаран хүн хабаадаба. Энэ харалга дээрэһээ уранһайханай самодеятельностиин коллективүүдэй уранһайханай ба ниэйнэ хэмжээ нилээд дээшэлһэн харагдаба. Самодеятельна коллективүүд ба мүн тус тустаа наадагшадай репертуар эрхим һайн зохёолнуудаар баяжуулагдаһан байха юм.

Уранһайханай самодеятельность хадаа манай арад зоной эрхим шалабаритай талантнуудаар тон баян, арадай творчествын баялигай барагдашагүйе, манай оронһоо жэбхэлэнгые харуулһан дэбжэлтэнүүдтэй шэнэ ухаар баяжуулагдаһан байха юм. Республиканска харалгада хабаадагшад болбол эсэгэ оронһоо, арад зондо ба агуу ехэ вождь Сталиндаа хизаарлашагүй үнэн сэхэ ба инаг дуратай байһанаа аялга хүгжэм дуу ба уран шүлэгүүдээрээ элирүүлэн харуулна.

Энэ дуунай коллективүүд арад зоной дуратай ба олониитын формо байһанаа харуулба. Юуб гэхэдэ үндэр наһатай үбгэд хүгшэдшье, мүн һургуулиин үхибүүдшье һургуулиин наһа гүйсөөгүйшье хүүгэд һоёор дууладаг байна. Гадна, тус тустаа дуу дуулагшад, уран шүлэг уншагшад, плясалагшад, танцорнууд, хуур ба лимбэшэн, үльгэр онтохо хөөрэгшэд ба акробадууд мүн өөһэдынгөө шадабари ба амжалтануудые харуулһан байна.

Энэ харалган дээрэ Тарбагатайн аймагай Ехэ Куналейн уран һайханай коллектив, Сэлэнгын аймагай Сталинай ба Тельманэй нэрэмжэтэ колхозуудай болон городой предприятинуудай хэдэн коллективүүд хүдэлмэридөө бага бэшэ амжалтануудые туйлаһанаа харуулба.

Энэ һайн талын хажуугаар, самодеятельна искусствода нилээд олон дутуу дундануудбии. Юуб гэхэдэ, олонхи аймагуудай культурно-гэгээрэлэй хүдэлмэриие эрхилхэ таһагууд, республиканска арадай творчествын байшан (тэрэниие даагша нүхэр Кузьмина), БМАССР-эй Арадай Комиссарнарай Соведэй дэргэдэхи культурно-гэгээрэлэй эмхи-зургаануудые эмхилхэ Управлени (начальнигынь нүхэр Шмаков) уранһайханай самодеятельностиие нютаг бүхэндэ дэлгэрүүлхэ, тэрэнэй шанарые һайжаруулха талаар тон бага юумэ хэдэг байна. Гэбэл, хүдөө нютагуудта уранһайханай самодеятельностиин элдэб кружогуудые байгуулха ябадалда бодото туһаламжа ба хүтэлбэри үгтэнэгүй. Энээн дээрэһээ хэдэн олон аймагууд шалгарһан бүхы коллективүүдээ республиканска харалгада эльгээжэ шадаагүй ба республиканска харалга болохонь гэжэ тэрэнэй эхилхэһээ хоёр хоног урда тээ телеграмма абахадаа мэдэһэн аймагууд (жэшээлхэдэ, Хэжэнгын ба Заиграйн) бии. Тэд хаана өөһэдөө колхозшигууд, колхозой правлени ба парторганизаци энэ хэрэгтэ халуун анхаралаа табидаг байгааб, тэндэһээ яһала һайн уранһайханай коллективүүд республиканска харалгада эльгээгдэһэн ба бага бэшэ амжалтануудые туйлаһан байна. Гэсэшье эдэ коллективүүдые хүтэлбэрилхэ эрхим һайн мэргэжэлтэй кадр тон үсөөн. Харин эдэнэй мэргэжэлые дээшэлүүлхэ ба мүн эрхим һайн мэргэжэлтэй шэнэ кадр бэлэдхэхэ нэгэ шухала хэмжээ-ябуулгада тон бага анхарал табигдана.

Энээн дээрэһээ зарим коллективүүдэй репертуар гүйсэд баяжажа, шэнэ формо ба жанр олоор хэрэглэжэ шадаагүй дээрэһээ тон үгытэй байха юм. Колхозшигуудай үүсхэлээр байгуулагдаһан уранһайханай коллективүүд дүй дүршэлэй ном дэбтэр, мүн колхозуудай байдалда тааруулагдаһан зохистой зүжэгөөр дутамаг байдагынь, тэдэнэй хүдэлмэридэ ехэхэн һаад болодог юм. Манай драматургнууд ба уранзохёолшод энэ дутагдалые дары арилгаха хэрэгтэ туһалжа шадаха байна.

Иимэһээ, колхозуудай уранһайханай самодеятельностиин коллективүүдые олошоруулха, эдэ коллективүүдые хүтэлбэрилхэ эрхим мэргэжэлтэй кадр шэнээр бэлэдхэхэ, эдэ колективүүдые шухала хэрэгсэлнүүдээр, мүн зүжэг болон методическа шухала литературaар хангаха гэшэ самодеятельностиин шанар һайжаруулгын нэгэ нүхэсэл болошо үгэхэ байна. Һаяхан ургажа байһан уранһайханай коллективүүдтэ үлэр бүриин анхаралтай туһаламжа үзүүлхэ, мүн энэ хэрэгтэ советскэ интеллигенци ба бүхы олониитые үргэнөөр хабаадуулжа, уранһайханай самодеятельностиин коллективүүдые колхоз, МТС, совхоз ба предприяти бүхэндэ байгуулжа, тэрэнэй репертуарые, мүн формо, жанрыень баяжуулха ёһотойбди. Партийна ба комсомольско организацинууд энэ хэрэгтэ большевистскэ анхарал табяад байгаа хадань, уранһайханай самодеятельность улам түргэнөөр ба улам шанартайгаар хүгжэхэ байһаниинь лабтай.

Советскэ Союз Швейцари хоёрой хоорондо дипломатическа харилсаан һэргээн байгуулагдаба

Советскэ правительство болбол дипломатическа харилсаае һэргээн байгуулха тухай Швейцариин правительствын дурадхалые абаба. Мартын 18-да Белградта, Югославида һуугаа Швейцарска элшэн түлөөлэгшэ г-н Цельвегер ба Югославида СССР-эй хэрэгүүдтэ Саг зуурын Этигэмжэтэ Н. А. Кожевников гэгшэд энэ асуудал тушаа нотонуудаа андалдаба.

Югославида һуугаа Швейцарска элшэн түлөөлэгшэ г-н Э. Цельвегер Н. А. Кожевниковтэ ното эльгээбэ, тэрээн соогоо тэрэ болбол Швейцариин Федеральна соведэй правительствын даалгабаряар иимэ мэдүүлэгэ хэбэ:

«Нёхондо жэлэй ното Федеральна совет болбол СССР-тэй [illegible] асуудалнуудые тааруулан ябуулхые хүсэнэ гэжэ тэрэ элдэб хэмжээнүүд ба алхамуудаар харуулаа. Швейцарида сэрэгэй делегаци эльгээхэ тухай Советскэ правительстводо эльгээһэн ба тэрэнэй хүлеэн абаһан уряалаар Федеральна совет хадаа СССР тушаа өөрынгөө урдын эб найрамдалгүй хандалтаяа хубилгаба гэжэ харуулһан байна. Тэрэ болбол урданда байһан ушар байдалые үгы хэжэ, Советскэ правительствотай хани барисаатай болохо дураар зоригжуулагдаһан байна гэжэ тэрэшэлэн һайн актнуудаар харуулаа.

Хоёр оронуудай хоорондохи дипломатическа харилсаае байгуулхада һаад хэһэн ушар шалтагаанууд тухай ехээр шанагалаад, Федеральна совет болбол Советскэ правительствода тэрэ хоёр гүрэнэй правительствонуудай тус бүридэнь аккредитировалэгдэһэн министрнүүдые хоёр талаһаа томилжо дипломатическа харилсаае һэргээн байгуулхые дурадхаба».

Югославида СССР-эй хэрэгүүдтэ саг зуурын этигэмжэтэ Н. А. Кожевников болбол өөрынгөө харюу нотодо дурсагдаһан Швейцарска правительствын нотые абааб гээд, советскэ правительство болбол дээрэ харуулагдаһан Швейцарска Правительствын нотые мэдээндээ абажа, өөрынгөө талаһаа Швейцаритай дипломатическа харилсаа һэргээн байгуулхые ба элшэн түлөөлэгшэдөө андалдахые зүбшөөрһөнөө мэдүүлбэ. (ТАСС).

Советскэ Социалистическэ Республикануудай Союзай Верховно Сүүдые һунгаха тухай

ХУУЛИ

Советскэ Социалистическэ Республикануудай Союзай Верховно Соведэй тогтоохонь хадаа:

Советскэ Социалистическэ Республикануудай Союзай Верховно Сүүдые иимэ составтайгаар һунгаха:

СССР-эй Верховно Сүүдэй Түрүүлэгшэ

Голяков Иван Терентьевич.

СССР-эй Верховно Сүүдэй членүүд

Абдурахманова Нисахон.
Абдурахманов Усман.
Абрамов Петр Васильевич.
Аксенов Иван Тимофеевич.
Алехин Иван Иванович.
Андреева-Праволамская Зинаида Алексеевна.
Анипченко Иван Васильевич.
Арутюнян Арсен Варданович.
Ахадов Абдул Ахад Кара оглы.
Блиена Юргис.
Боярнин Михаил Алексеевич.
Буленков Алексей Алексеевич.
Голев Иван Яковлевич.
Гринберг Ян Михайлович.
Грицкин Степан Макарович.
Гусев Андрей Григорьевич.
Данилов Георгий Николаевич.
Детистов Иван Васильевич.
Дмитриев Леонид Дмитриевич.
Добровольский Аркадий Александрович.
Дрынышев Сергей Дмитриевич.
Дурдыев Бяшим.
Зарянов Иван Михеевич.
Иванова Наталья Михайловна.
Исаев Михаил Михайлович.
Камерон Петр Алексеевич.
Каравайков Федор Федорович.
Кишлян Емельян Митрофанович.
Клепов Павел Тихонович.
Коробко Раиса Яковлевна.
Круглинов Михаил Маркович.
Лодысов Сергей Терентьевич.
Луйкин Никита Степанович.
Маринова Агния Александровна.
Матулевич Иван Осипович.
Машков Василий Семёнович.
Назарова Анна Назаровна.
Наумов Николай Александрович.
Никитченко Иона Тимофеевич.
Новинская Павла Матвеевна.
Овчинникова Анна Михайловна.
Орлов Александр Мойсеевич.
Орловский Павел Ефимович.
Павленко Пантелей Петрович.
Панкратова Пелагея Семёновна.
Пиенткoвский Андрей Андреевич.
Покровский Валерий Викторович.
Понкратов Костантин Александрович.
Романова Анна Александровна.
Ростовцева Дора Лаврентьевна.
Сакач Владимир Михайлович.
Солодилов Андрей Петрович.
Солоницын Николай Алексеевич.
Супатаев Абдыкасым.
Суслин Андрей Григорьевич.
Сюльдин Владимир Васильевич.
Теймуразян Петрос Маркосович.
Тимм Рудольф Густавович.
Тлегенов Ошакбай.
Ульрих Василий Васильевич.
Успенский Владимир Алексеевич.
Цветков Иван Кузьмич.
Чичуа Леван Кириллович.
Чурсина Валентина Алексеевна.
Шабанина Екатерина Сергеевна.
Шевченко Николай Кириллович.
Шорина Мария Никифоровна.
Юрганов Гавриил Иванович.

СССР-эй ВЕРХОВНО СҮҮДЭЙ АРАДАЙ ЗАСЕДАТЕЛЬНУУД

Агарков Егор Прокофьевич.
Баранова Мария Ивановна.
Батурин Александр Иосифович.
Берро Оскар Гансович.
Вихорев Александр Иванович.
Дурдыев Джора.
Егоров Владимир Михайлович.
Елагин Иван Иванович.
Ермагамбетова Шекер.
Ефремов Василий Васильевич.
Козлов Александр Алексеевич.
Космодемьянский Аркадий Александрович.
Кузьмин Илья Яковлевич.
Лебедева Мария Васильевна.
Незнанов Степан Васильевич.
Новиков Иван Кузьмич.
Палдынь—Русис Ева Яновна.
Покусай Александр Иванович.
Поликарпов Михаил Иванович.
Попов Иван Иванович.
Самсоне Вилис Петрович.
Хольм Нелли Ивановна.
Черепанов Ананий Каллистратович.
Шкурин Вячеслав Андреевич.
Шульга Яков Митрофанович.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй түрүүлэгшэ Н. ШВЕРНИК.
СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй секретарь А. ГОРКИН.

Москва, Кремль.
1946 оной мартын 19.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указуудые баталха тухай

ХУУЛИ

Советскэ Социалистическэ республикануудай Союзай Верховно Соведэй **тогтоохонь хадаа:**

1. СССР-эй Верховно Соведэй VIII Сессиин һүүлээр Арадай Комиссариатуудые бии болгохо тухай гаргаһан СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указуудые баталха ба СССР-эй Конституциин 77 ба 78-дахи статьянуудта зохихо хубилалтануудба нэмэлтэнүүдые оруулаад, эдэ статьянуудые иимэ ёһоор найруулан бэшэхэ гэбэл:

«**Статья 77.** Нииттэсоюзна Арадай Комиссариадуудта иимэнүүд Арадай Комиссариадууд хабаадаха гэбэл:

Гадаадын худалдаа-наймаанай;
Зэм харилсаанай;
Хэлхээ-холбоной;
Далайн флодой;
Мүрэнэй флодой;
Баруун районуудай Нүүрһэнэй ажаүйлэдбэриин;
Зүүн районуудай Нүүрһэнэй ажаүйлэдбэриин;
Урда ба Баруун районуудай Нефтяной ажаүйлэдбэриин;
Зүүн районуудай Нефтяной ажаүйлэдбэриин;
Электростанцинуудай;
Электро-ажаүйлэдбэриин;
Хара металлургиин;
Үнгэтэ металлургиин;
Химическэ ажаүйлэдбэриин;
Авиационно ажаүйлэдбэриин;
Судно-бүтээлгын ажаүйлэдбэриин;
Хүлөө-ажалай машино-бүтээлгын;
Зэбсэгжүүлгын;
Хүндэ машино-бүтээлгын;
Автомобильна ажаүйлэдбэриин;
Машино-бүтээлгын ба приборо-бүтээлгын;
Бэлэдхэлнүүдэй;
Хүнгэ индустриин предприятинуудай барилга тушаа;
Сэрэгэй ба уһан-сэрэгэй предприятинуудай барилга тушаа;
Целлюлозно ба саарһанай ажаүйлэдбэриин;
Резиновэ ажаүйлэдбэриин;
Станок-бүтээлгын;
Транспортна машино-бүтээлгын;
Түлишын предприятинуудай барилга тушаа;
Барилгын ба харгы-замай машино бүтээлгын».

«**Статья 78.** Союзно-республиканска арадай комиссариадуудта иимэнүүд арадай комиссариадууд хабаадаха гэбэл:

Зэбсэгжүүлгын;
Гадаадын хэрэгүүдэй;
Мяханай ба һүнэй ажаүйлэдбэриин;
Хүнгэн ажаүйлэдбэриин;
Текстильнэ ажаүйлэдбэриин;
Ой-Модоной ажаүйлэдбэриин;
Газарт ряалангай;
Таряан ба малажалай совхозуудай;
Финансын;
Худалдаа-Наймаанай;
Дотоодо хэрэгүүдэй;
Гүрэнэй аюулгүйе хамгаалгын;
Юстициин;
Элүүрые-хамгаалгын;
Барилгын материалнуудай ажаүйлэдбэриин;
Гүрэнэй хиналтын;
Техническэ культурануудай».

2. «СССР-эй Верховно Соведтэ һунгагдаха СССР-эй гражданинуудай наһанай ценз тухай» СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указые баталха ба СССР-эй Конституциин 135-дахи статьяда зохихо нэмэлтэнүүдые оруулаад, энэ статьяе иимэ ёһоор найруулан бэшэхэ гэбэл:

«**Статья 135.** Депутадуудые һунгалтанууд бүгэдэниитын байха: ухаа муутай ба һунгаха эрхэеэ сүүдээр хаһагдаһан нюурануудһаа бэшээрээ СССР-эй 18 наһа хүрэһэн бүхы гражданинууд расовэ ба национальна, эрэ эмын, шажан шүтэлгын, эрдэм һургуулиин цензын, нүүдэл байдалай, үг гарбалай, эд зөөриин байдалай ба үнгэрһэн ажал-ябуулгын хамааралгүйгөөр депутадуудые һунгалтануудта хабаадаха ба һунгагдаха эрхэтэй байна.

СССР-эй 23 наһа хүрэһэн гражданин бүхэн расова ба национальна, эрэ эмын, шажан шүтэлгын, эрдэм һургуулиин цензын, нүүдэл байдалай, үг гарбалай, эд зөөриин байдалай ба үнгэрһэн ажал-ябуулгые хамааралгүйгөөр СССР-эй Верховно Соведэй депутадаар һунгагдажа болохо байна».

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй түрүүлэгшэ Н. ШВЕРНИК
СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй секретарь А. ГОРКИН.

Москва, Кремль.
1946 оной мартын 19

СССР-эй Конституциин текстдэ хубилалта ба нэмэлтэнүүдые оруулха редакционно комиссиие байгуулха тухай

1. СССР-эй Конституциин текстдэ хубилалтануудба нэмэлтэнүүдые оруулхын түлөө Редакционно комиссиие иимэ составтайгаар байгуулха:

КОМИССИИН ТҮРҮҮЛЭГШЭ

Вышинский Андрей Януарьевич — РСФСР-эй Саратовска областиин Вольско округһоо депутат.

КОМИССИИН ЧЛЕНҮҮД:

Александров Георгий Федорович — РСФСР-эй Саратовска областиин Энгельскэ округһоо депутат.

Голяков Иван Терентьевич—РСФСР-эй Уфимска округһоо депутат.

Горкин Александр Федорович—Чувашска АССР-эй Канашска округһоо депутат.

Горшенин Константин Петрович — РСФСР-эй Хойто округһоо депутат.

Палецкис Юстас Игнович—Литовско ССР-эй Паневежскэ округһоо депутат.

Пальцев Георгий Николаевич—РСФСР-эй Владимирска областиин Владимирска округһоо депутат.

Перов Георгий Васильевич—Эстонско ССР-эй Таллинска—Морской округһоо депутат.

Поскребышев Александр Николаевич—Башкирска АССР-эй Белебеевскэ округһоо депутат.

Поспелов Петр Николаевич—РСФСР-эй Курска областиин Обоянска округһоо депутат.

Рычков Николай Михайлович—Марийска АССР-эй Сернурска округһоо депутат

2. СССР-эй Конституциин текстдэ хубилалтанууд ба нэмэлтэнүүдые оруулха тухай дурадхалнуудые СССР-эй Верховно Соведэй ээлжээтэ Сессиин үзэмжэдэ табихые Редакционно комиссида даалгаха.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй түрүүлэгшэ Н. ШВЕРНИК
СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй секретарь А. ГОРКИН

Москва, Кремль.
1946 оной мартын 19

В. М. Молотов Венгриин элшэн түлөөлэгшэ г-н Д. Секфью гэгшэтэй уулзаба

Мартын 21-дэ СССР-эй Гадаадын Хэрэгүүдэй Министр В. М. Молотов болбол СССР-тэ һуугаа Венгриин онсо элшэн түлөөлэгшэ ба бүрин эрхэтэ министр г-н Д. Секфью гэгшэтэй, тэрээнэй өөрынгөө этигэмжын грамотануудые СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэдэ барюулха байһантай дашарамдуулан уулзаба.

СССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ПРЕЗИДИУМДЭ

Байгша оной мартын 20-до Кремльдэ СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ нүхэр Н. М. Шверник түрүүлэгшэтэйгээр СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшын орлогшонор болохо Союзна Республикануудай Верховно Соведүүдэй Президиумүүдэй түрүүлэгшэнэрэй ба СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй членүүдэй составтайгаар СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй заседани болобо.

Президиум болбол СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй Министрын орлогшо армиин генерал **Н. А. Булганинай** элидхэлые дуулаад, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй үзүүлһэнэй ёһоор «Сухопутна сэрэгүүдэй ба агаарай сэрэгэй хүсэнүүдэй личнэ составай гурбадахи ээлжээе албанһаа табиха тухай» Указ абаба. Абтаһан Указай ёһоор 1946 оной майһаа сентябрь болтор сухопутна сэрэгүүдһээ ба агаарай сэрэгэй хүсэнүүдһээ рядовой ба сержантска составай саашанхи зургаан наһанай хүнүүд албанһаа табигдаха байна. «Дайлалдажа байгаа Армиин личнэ составай аха наһанай хүнүүдые албаһаа табиха тухай» 1945 оной июниин 23-ай Хуулияар хараалагдаһан хүнэһэ зөөреэр хангаха ябадал энэ Указай ёһоор албанһаа табигдагшадта тараан соносхогдохо байна.

СССР-эй Газартаряалангай Министерствые хоёр Министерство—СССР-эй Газартаряалангай Министерство ба СССР-эй Малажалай Министерство болгон хубаалха тухай СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо нүхэр **А. А. Андреевэй** элидхэл шагнагдаһан байна.

Президиум болбол СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй үзүүлһэнэй ёһоор «СССР-эй Газартаряалангай Министерствые хоёр Министерство—СССР-эй Газартаряалангай Министерство ба СССР-эй Малажалай Министерство болгон хубаалха тухай» Указ абаба. Абтаһан Указ болбол шэнээр байгуулагдаһан Министерствонуудта—урдань байһан СССР-эй таряан ба малажалай совхозуудай Наркомалай совхозуудые: тарянажалай совхозуудые—СССР-эй Газартаряалангай Министерстводо ба малажалай совхозуудые—СССР-эй Малажалай Министерстводо дамжуулан үгэхые хараална.

Указаар союзна ба автономно республикануудта Малажалай Министерствонуудые байгуулалга хараалагдаһан байна.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиум болбол СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэдэ СССР-эй Малажалай Министрын тушаалда кандидатурые Президиумдэ табихые даалгаба.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиум болбол СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй оруулһан дурадхалые хаража үзөөд, «Кинематографиин хэрэгүүд тушаа комитедые союзно-республиканска кинематографиин Министерство болгон байгуулха тухай» Указ гаргаба.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиум болбол СССР-эй кинематографиин Министрээр нүхэр **И. Г. Большаковые** томилбо.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиум болбол бүхы союзна республиканууда ба татарска башкирска болон кумыкска хэлэнүүд дээрэ СССР-эй Верховно Соведээр абтаһан тогтоолнууд ба Хуулинуудые тунхаглаха гэжэ тогтоол абаба.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиум болбол тэрэшэлэн Президиумэй хүдэлмэринүүдые эмхидхэхэ тушаа асуудалнуудые зүбшэн хэлсэбэ. (ТАСС).

СССР-эй Министрнүүдэй Соведтэ

СССР-эй Министрнүүдэй Совет томилбо:

1. Гадаадын Хэрэгүүдэй Министерстводэ—Министрын Орлогшонороор: А. Я. Вышинскиие (юрэнхы асуудалнуудай талаар), В. Г. Деканозовые, С. А. Лозовскиие, М. М. Литвиновые.

2. Гадаадын Худалдаа-Наймаанай Министерстводэ—Министрын Орлогшонороор: А. Д. Крутиковые (юрэнхы асуудалнуудай талаар), В. А. Сергеевые, М. Р. Кузьминые, М. С. Степановые, В. С. Мигуновые, С. А. Борисовые, П.Ф. Семичастновые.

3. Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй Министерстводэ—Министрын Орлогшонороор: армиин генерал Н. А. Булганиные (юрэнхы асуудалнуудай талаар), Советскэ Союзай Маршал А. М. Василевскиие (энэнь мүн Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй Генеральна Штабай Начальник), Советскэ Союзай Маршал Г. К. Жуковые (энэнь мүн сухопутна сэрэгүүдэй Главнокомандалагша), флодой адмирал Н. Г. Кузнецовые (энэнь мүн уһан-сэрэгэй хүсэнүүдэй Главнокомандалагша), авиациин генерал-полковник К. А. Вершининые (энэнь мүн агаарай сэрэгэй хүсэнүүдэй Главнокомандалагша), армиин генерал А. В. Хрулевые (энэнь мүн Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй Тылай Начальник).

1946-1950 онуудта СССРэй арадай ажахые һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ тухай ХУУЛИ

I.

СССР-эй арадай ажахые һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ табанжэлэй түсэбэй гол зорилгонууд

1. Советскэ Союзай арадуудай ба тэрэнэй алдарта Улаан Армиин героическа хүсэлэлнүүдые гаргаһанай ашаар бүхэдэлхэйн түүхэтэ илалта—гитлеровскэ Германиие бута сохилто ба японско империализмые даралта түйлагдаһан байна. СССР болбол дайсаниие гүйсэд илаһан илалтаар дайн сэрэгые дүүргэһэн байна—дайнай гол дүн энээндэ байна.

СССР-эй илалта хадаа нэгэдэхеэр советскэ олонийтын байгуулалта илаа, советскэ олонийтын байгуулалта хадаа дайнай гал соо шалгалтые амжалтатайгаар барижа гэраад, өөрынгөө гүйсэд бүхэ голтой байһаниие харуулаа гэһэн удхатай.

СССР-эй илалта хадаа, хоёрдохёор, советскэ гүрэнэй байгуулалта илаа, советскэ олонациональна гүрэн дайнай бүхы шалгалтануудые дабажа гараад, бүхэ голтой байһанаа харуулаа гэһэн удхатай.

СССР-эй илалта хадаа, гурбадахяар, советскэ зэбсэгтэ хүсэнүүд илаа. Улаан Арми илаа, Улаан Арми болбол дайнай бүхы хохидол зүдэрэлнүүдые геройлигоор дабажа гараад, манай дайсадай арминуудые эрид шууд бута сохижо, дайнһаа илагша боложо гараа гэһэн удхатай.

Иимэ бүхэдэлхэйн-түүхэтэ илалтые ямаргал бүхы ороноо эдибхитэй обороноdo уридшалан бэлэдхэһэнэй үндэһэн дээрэ түйлажа болохо байна. Иимэ гайхамшагта хэрэгые бэлэдхэхын тула СССР-эй арадай ажахые хүгжөөхэ гурбан табанжэлнүүдэй түсэбүүдые бэелүүлхэ хэрэгтэй байгаа.

Дэлхэйн хоёрдохи дайнда орохынгоо урда тээ ороноо эдибхитэй обороноdo бэлэдхэхэ материальна арга-боломжонуудые Советскэ Союз болбол коммунистическэ партиин политикые шууд сэхээр ябуулһанай үндэһэн дээрэ—тон түрүүндэ ороноо индустриализацилха советскэ политикын ба хүдөө ажалые коллективизацилха политикын тuһаар байгуулаа.

2. Ороноо индустриализацилха ба хүдөө ажахые коллективизацилха тушаа коммунистическэ партиин программые амжалтатайгаар дүүргэһэнэй ашаар СССР-тэ социалистическэ общество байгуулагдаа.

Социализмһаа коммунизмда шата дамжан орохо замые харуулаад, 1939 ондо ВКП(б)-гэй XVIII-дахи съезд болбол Советскэ Союзай арадуудай урда экономическа талаараа, ондоогоор хэлэхэдэ, нэгэ амин хүндэ ажаүйлэдбэриин бүтээсын хэмжээнэй талаар гол капиталистическэ гүрэнүүдые хүсэжэ ба ахижа гараха гэһэн зорилго табиһан байга.

СССР-эй экономическа гол зорилгые бэелүүлгэдэ эхи хадаа СССР-эй арадай ажахые хүгжөөхэ гурбадахи табанжэлэй түсэбөөр табигдаһан байгаа, тэрэнэй гол зорилгонуудынь табанжэлэй түрүүшын гурба хахад жэл соо (1938—1941 онуудта). Советскэ Союзай хилэнүүд дээгүүр энэ үедэ болоһон сэрэгэй ябуулгануудай болоод байбашье, амжалтатайгаар дүүргэгдэжэ байһан юм.

Социалистическэ ажаүйлэдбэри болбол түргэнөөр өөдөө гаража байгаа—ажаүйлэдбэриин продукци хадаа жэл бүхэндэ дунда зэргээр 13 процент ехэ болохо байгаа. Илангаяа ехэ амжалтанууд хүндэ ажаүйлэдбэриие хүгжөөхэ талаар түйлагдаһан байха юм. Гурбадахи табанжэлэй түрүүшын гурбан онуудта үйлэдбэриин зэмсэг хэрэгсэлнүүдые үйлэдбэрилгэ нэгэ хахадһаа дээшэ ехэ болоһон, машинобүтээлтын продукци 75 процент дээшэлһэн байна.

СССР-эй зүүн областьнуудай ажаүйлэдбэри түргэнөөр хүгжэжэ байгаа: Уралай, Поволжьеын, Сибириин, Дунда Азиин ба Казахстанай районуудта ажаүйлэдбэриин продукци гурбадахи табанжэлэй түрүүшын гурбан онуудта нэгэ хахад дахин ургаа.

1940 ондо 119 миллион тонно тариан суглуулагдаһан байба. Советскэ ороной зүүн зүгтэ Советскэ Союзай ехэхэн баян ургасатай газарнууд байгуулагдаһан байгаа. Хүдөө ажахые хүгжөөлтэ хадаа коллективизацилха политикаар хангагдаһан байгаа, тэрэ хадаа нэгэ хэдэн жэлэй болзор соо бүхы орон соо шэнэ техникэ хэрэглэхэ, бүхы агрономическа дэбжэлтэнүүдые ашаглаха ба ороноо товарна продукциие ехээр угэжэ шадаха арга-боломжотой томохон коллективнэ ажахынуудые байгуулха арга-боломжо олгоһон юм.

Гурбадахи табанжэлэй гурба хахад жэлнүүдтэ барилгын хүдэлмэринүүдэй угаа ехэ программа дүүргэгдэһэн байгаа: капитальна хүдэлмэринүүдэй хэмжээ 130 миллиард түхэриг болоод байгаа, гүрэнэй ажаүйлэдбэридэ 3 мянга шахуу фабриканууд, заводууд, шахтанууд, электростанцинууд ба бусад предприятинууд ашаглалгада оруулагдаһан байна: бүхы капитальна хүдэлмэринүүдэй гурбанай нэгэ хубиһаа үлүүнь энэ үедэ СССР-эй зүүн районуудта ябуулагдаһан байна.

Социалистическэ үйлэдбэриин, илангаяа хүндэ ажаүйлэдбэриин ургалта зүүн районуудай арадай ажахын хүгжэлтэ ба гүрэнэй ехэхэн резервнүүдые суглуулга Советскэ Союзай экономическа ба сэрэгэй хүсэ шадалые саашадань бэхижүүлгые хангаа. 1940 ондо манай орондо 15 миллион тонно шэрэм, тайлбарилхада 1913 ондо орходоо 4 дахин шахуу ехэ; 18 миллион 300 мянган тонно болод, тайлбарилхада 1913 ондо орходоо 4,5 дахин ехэ; 166 миллион тонно шулуу нүүрһэ, тайлбарилхада 1913 ондо орходоо 5.5 дахин ехэ; 31 миллион тонно нефть, тайлбарилхада 1913 ондо орходоо 3 дахин ехэ. 38 миллион 300 мянган тонно таварна орооһо, тайлбарилхада 1913 ондо орходоо 17 миллион тонно ехэ; 2 миллион 700 мянаган тонно хлопок-сырец, тайлбарилхада 1913 ондо орходоо 3.5 дахин ехэ үйлэдбэрилэгдэһэн байна. Социалистическэ индустриализациин база дээрэ түмэрзамай транспортые һэлбэһэн шангадхаха хүдэлмэринүүд хэгдэһэн байна.

Нэгэ доро СССР-эй арадуудай материальна тэнюун байдалай ба культурна хэмжээнэй ургалта болоод байгаа. СССР-эй арадай ажахы болбол мэргэжэлтэй шэнэ кадрнуудаар түргэнөөр нэмэгдэжэ байгаа. Ажалай бүтээсэ ургаһан ба арадай хэрэглэл ехэ болоо. Ажалай түлбэриин хэмжээ дээшээ болоо. Колхозуудай олзонууд ургаа. Культурна учреждениинүүдэй сеть үргэн болоо, эхин ба дунда һургуулинуудай, мүн дээдэ һургуулинуудай һурагшадай тоо олон болоо, хүүгэдэй бүгэдэ нийтын һуралсал хэрэг дүүрэн хангагдажа байгаа.

3. 1941 ондо манай социалистическэ Эхэ оронһо гитлеровскэ Германиин гэнтэ добтолго хадаа Советскэ Союзай амгалан номгон байгуулалтын хүдэлмэриие эбдэжэ, арадай ажахын бүтээлнийтын хүгжэлтэ ба СССР-эй арадуудай материальна тэнюун байдалай ургалтые таһалуулһан байна.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын агууехэ дайн болбол бүхы арадай ажахые фронтын хэрэгсэлнүүдтэ, гитлеровскэ Германи, ба тэрэнэй сателлидүүдые бута сохихо интересүүдтэ зориулхые эриһэн байна. Богонихон болзор соо СССР-эй арадай ажахы болбол сэрэгэй һуурида шэнэдхэн байгуулагдаһан байна. Ажаүйлэдбэри болбол буу зэбсэгые үйлэдбэрилгэдэ оруулагдаһан байгаа.

Ороной зүүн районуудта табанжэлнүүдэй онуудта байгуулагдаһан томохон мүнөө үеын ажаүйлэдбэриин үндэһэн һуури дээрэ ба ороной зүүн районуудта нүүлгэжэ абаашагдаһан 1.300-һаа дээшэ томохон предприятинуудые түргэнөөр һэргээн бодхооһоной мүн тэрэшэлэн шэнэ барилгануудые бэелүүлһэнэй ашаар СССР-эй зүүн тээ хүсэехэтэй индустриальна база нилээд ургадхагдаһан ба бэхижүүлэгдэһэн байна. Гайхамшагта ажахын хүсэлэлнүүдые гаргаһанай ашаар нүүлгэжэ абаашагдаһан предприятинууд болбол 1942 оной түрүүшын хахадта гол түлэб һэргээн бодхоогдоһон юм.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнда СССР-эй илалта болбол ехэхэн гарза гээгдэлнүүдэй сэнгээр түйлагдаһан байна. Немецкэ эзэмдэгшэд болбол манай орондо угаа ехэ хохидол ушаруулаа. Угаа ехэ гээгдэлнүүдтэ ба дайн сэрэгэй үеын хүндэ хүшэр условинуудта торон тогтонгүйгөөр, СССР-эй сэрэгэй ажахы болбол Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай үедэ амжалтатайгаар хүгжэжэ байгаа. 1945 оной түрүүшын хахадта СССР-эй зүүн районуудта 1941 оной түрүүшын хахадта орходоо хоёр дахин ехэ ажаүйлэдбэриин продукци, үйлэдбэрилэгдэжэ байгаа, сэрэгэй ажаүйлэдбэриин продукци 5,6 дахин ехэ үйлэдбэрилэгдэдэг байгаа. Дайн сэрэгэй дүрбэн жэлнүүдтэ ажаүйлэдбэриин бүтээсэ Урал дээрэ 3,6 дахин, Сибиртэ 2,8 дахин, Поволжьедо 3.4 дахин ехэ болоһон байна. Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай жэлнүүдтэ ургаһан ба бүхэжэһэн Советскэ Союзай зүүн районууд болбол Улаан Армиие һомо хэрэгсэлээр, буу зэбсэгээр, танкнууд ба самолёдуудаар хангагхада ехэхэн хүсэтэй базань байгаа.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай түрүүшын үдэрнүүдтэ СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй, ВКП(б)-гэй Центральна Комитедэй ба СССР-эй Совнаркомой шиидхэбэреэр манай агууехэ вождь нүхэр Сталин түрүүтэйгээр байгуулагдаһан Гүрэнэй Оборонын Комитет болбол түргэнөөр ба эрид зоригтойгоор СССР-эй арадуудай бүхы хүсэнүүдые дайсанда харюу сохилто үгэхын хэрэгтэ гульдхаһан байна. Гүрэнэй Оборонын Комитедэй хүтэлбэри доро ябуулагдаһан партийна ба советскэ органуудай угаа ехэ эмхидхэлэй хүдэлмэринүүдэй ашаар Улаан Армия шухала зэбсэгээр хангахые ба дайсаниие гүйсэд бута сохихын түлөө резервнүүдые суглуулхые хангаһан эмхитэй ба түргэнөөр ургадаг сэрэгэй ажахы богонихон болзор соо СССР-тэ байгуулагдаһан байна.

Советскэ гүрэн ба коммунистическэ парти болбол байгуулагдаһан материальна арга-боломжонуудые сэрэгэй үйлэдбэрилгые дэлгэрүүлхын түлөө амжалтатайгаар ашаглаһан байна. Дайнай һүүлшын гурбан жэлнүүдэй үедэ танкова ажаүйлэдбэри болбол дунда жэшээгээр жэл бүридөө 30 мянгаһаа үлүүтэй танкнууд, самоходууд ба хуягта машинануудые гаргадаг байгаа, авиационно ажаүйлэдбэри болбол энэ үедэ жэл бүридөө 40 мянга шахуу самолёдуудые үйлэдбэрилэн гаргадаг байгаа, артиллерийскэ ажаүйлэдбэри—120 мянга хүртэр бүхы калибрын ехэ буунуудые, 450 мянган хүртэр гар ба станкова пулемёдуудые, 3 миллионһоо үлүүтэй винтовкэнуудые, 2 миллион шахуу автомадуудые, миномётно ажаүйлэдбэри 1942—44 онуудай үедэ жэл бүридөө дунда жэшээгээр 100 мянган миномедуудые үйлэдбэрилэн гаргадаг байгаа; гансахан лэ 1944 ондо 240 миллионһоо үлүүтэй снарядууд, бомбонууд, минэнүүд ба 7 миллиард 400 миллион һомонууд үйлэдбэрилэгдэһэн байна.

Советскэ Союзай хүдэлмэришэн анги үйлэдбэриин техникые торон тогтоонгүйгөөр һайжаруулхадаа, ажаүйлэдбэриин предприятинуудай хүсэ шадалые ехэдхэхэдээ, шэнэ фабриканууд ба заводуудые байгуулхадаа, сэрэгэй ба ажахын эшэлнүүдые шэрэлтые таһалгаряагүйгөөр хангахадаа,—Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнда агууехэ ажалай габьяа хэһэн байна.

Социалистическэ хүдөө ажал болбол арми ба ороноо эдеэ-хоолоор, ажаүйлэдбэреэ түүхэй эдээр хангажа шадаа. Энээндэ, хамагһаа түрүүндэ, колхозно байгуулалтын хүсэ шадал ба бүхэ гол, советскэ тариашадай патриотизм харагдаа.

Советскэ интеллигенци болбол ажаүйлэдбэри ба хүдөө ажахые хүгжөөхэдэ хүдэлмэришэд ба колхозникуудта туһалаа, Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай байһалда мүнөө үеын наукые урагшань дабшуулаа, тэдэнэй амжалтануудые Улаан Армида хэрэгтэй буу зэбсэг үйлэдбэрилхэдэ хэрэглэжэ байгаа. Жэшээгүй ажалай баатаршалгануудые фабриканууд ба заводуудта, колхозууд ба совхозуудта ажалай гол хүндые өөһэдынгөө мүрэн дээрэ абажа гараһан шэн зоригто эхэнэрнүүд ба алдарта советскэ залуушуул харуулһан байна.

Улаан Арми болбол фашистска сэрэгүүдтэй үнэн удаан ба хүндэ хүшэрөөр нюур нюураараа тэмсэжэ дайн сэрэгэй илалта түйлаһанда адляар советскэ тылэй ажалшад болбол гитлеровскэ Германиин ба тэрээнэй хапинуудтай хам орожо тэмсэхэдээ экономическа илалта тулаһан байха юм.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай үедэ арадай ажахые хүгжөөхэ ба дайн сэрэгэй һуури дээрэ шэнэлэн байгуулха хэрэгтэнь советскэ арадые хүтэлэн ба үдаридан байһан хүсэн болбол коммунистическэ (большевигүүдэй) парти мүн байгаа. Ленин—Сталинай партиин хүтэлбэри доро бүхы олонациональна советскэ арад—СССР-эй хүдэлмэришэд, тариашад ба интеллигенци—дайшалхы нэгэдэмэл лагерь болон жагсаһан байха юм. Парти болбол Советскэ Союзай бүхы хүсэнүүдые нэгэдүүлэн нийлүүлжэ, манай советскэ гүрэнэй хамаг бүхы материальна ресурснуудые дайсаниие илаха хэрэгтэ зорюулан элсүүлһэн байна.

Немецкэ ба мүн баһа японско империалистнууд—эзэмдэгшэд бута сохигдобо. Энээнһээ хойшоо манай Эсэгэ орон болбол баруун тээһээ немецкэ добтолгын ба зүүн тээһээ японско добтолгын аюулнуудһаа абарагдаһан байна.

4. СССР болбол гитлеровскэ Германиин мэхэтэ муухай добтолго дээрэһээ таһалдаһан энхэ амгалан социалистическэ байгуулалтынгаа үедэ дахин оробо.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай ябажа байгаа үе соошье, эзэмдэлгэдэ ороһон районуудайнгаа эбдэрэн һандаргагдаһан ажахые һэргээн бодхоохо ябадалые амжалтатайгаар эхилээд, Советскэ Союз болбол манай ороной ажахын байдалые дулдыдажа ба заан ударидажа байдаг гүрэнэй перспективнэ түсэбүүдэй үндэһэн дээрэ арадайнгаа ажахые һэргээн бодхоохо ба улам саашадань хүгжөөхэ ябадал дайнай һүүлэй үе соо үргэлжэлүүлһээр байха юм.

СССР-эй Верховно Совет хадаа 1946—1950 онуудта СССР-эй арадай ажахые һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ табанжэлэй түсэбэй гол зорилгонууд болбол манай ороной гэмтэлгэдэ ороһон районуудые һэргээн бодхоохо, ажаүйлэдбэриин ба хүдөө ажахын дайнай урдахи хэмжээ тогтоохо ба һүүлээрынь энэ хэмжээ ехэхэнээр үлүүбшэлэн дээшэлүүлхэ ябадалнууд болоно гэжэ тогтооно.

Иимэ зорилгоор шухала хэрэгтэй гэбэл:

1). Хүндэ ажаүйлэдбэри ба түмэр замай транспортые түрүүшын ээлжээндэ һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ ябадалые хангаха, энээнгүйгөөр СССР-эй бүхы арадай ажахые хурдан түргэн ба амжалтатайгаар һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхын аргагүй байна.

2). Советскэ Союзай арадуудай материальна элбэг амгалан байдалые хангаха ба орон дотороо хэрэглэлэй гол шухала эд бараануудай элбэг дэлбэг болгохын түлөө хэрэглэлэй эдлэлнүүдые бүтээн гаргадаг ажаүйлэдбэри ба хүдөө ажахые хүгжүүлжэ шадаха.

3). СССР-эй арадай ажахын бүхы һалбаринууд дээрэ саашанхи техническэ прогрессые хангаха, энэ болбол үйлэдбэриие хүсэ ехэтэйгээр хүгжөөхэ ба ажалай бүтээсые дээшэлүүлхэ услови мүн тула, һаяын сагта СССР-эй газаа тээхи наукануудай түйлалгануудые хүсэхэ тэдыбэшэ, харин урдань гараха шухала байна.

4). 1946 он соо арадай ажахые дайнай һүүлдэ шэнэлэн зохёохо ябадалые хэжэ дүүргэхэ, Советскэ Союзай экономическа хүсые улам саашадань дээшэлүүлхэ хэрэгтэ сэрэгэй ажаүйлэдбэриин хүсэ шадалые ашаглаха.

5). СССР-эй оборонын арга-шадалые улам саашань бэхижүүлхэ ба Советскэ Союзай зэбсэгтэ хүсэнүүдые шэб шэнэ сэрэгэй техникээр дүүрэн зэбсэглүүлхэ ябадалые хангаха.

6). Накоплениин үндэр темпэнүүдые хангажа, энэ табанжэл соо СССР-эй арадай ажахые һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ хэрэгтэ оруулагдаха, централизованно капитальна вложениинүүдэй хэмжээ 250,3 млрд. түхэригөөр хараалха ба (1945 оной сметнэ үнэ сэнгээр) 234 млрд. түхэригэй үнэ сэнтэй һэргээн бодхоогдоһон ба шэнээр баригдаһан предприятинуудые үйлэдбэридэ оруулха.

Барилгын индустриие али бүхы талаарынь хүгжөөхэ, түрүү барилгын техникые хэрэглэдэг болохо ба барилгын хүдэлмэринүүдые механизировалхэ, мүн баһа барилгын механизмнуудые бүтээн гаргадаг үйлэдбэриин базануудые байгуулха ябадалда онсо анхаралаа хандуулха.

7). Городууд ба хүдөө тосхонуудай һэргээн бодхоолгын ба улам саашанхи барилгын хэрэгые, мүн баһа орон доторхи гэр байрын фондые дээшэлүүлхэ ябадалые али бүхы аргаар хүгжүүлхэ; фабрика, завод дээрэ байрын гэр үүдые элбэг олоноор бүтээн гаргаха ябадал бии болгохо; өөрынгөө байрын гэр бариха ябадалдань хүдэлмэришэдтэ, тариашадта ба интеллигенцидэ гүрэнэй туһаламжа үзүүлхэ.

8). Арадай олзын дайнай урдахи хэмжээе ба арадай хэрэглэлэй хэмжээе үлүүбшэлэн дээшэлүүлхэ, энээнэй түлөө эдеэ хоолой ажаүйлэдбэриие али болохоор хүгжүүлхэ; үргэн хэрэглэлэй эд бараануудые элбэг олоор бүтээн гаргаха ябадалые дэлгэрүүлхэ; колхозно олзонуудые ургажүүлхэ, эд бараанай эрьесые дээшэлүүлхэ; һаяын сагта карточна системые болюулжа, тэрээнэй орондо үргэн ехэ культурна советскэ худалдаа-наймаае табиха.

9). Ажаүйлэдбэри ба транспорт дээрэ ажалай эмхидхэлые һайжаруулһан ба предприятинуудые эрхим һайн гэр байраар ба материальна условинуудаар хангаһанай үндэһэн дээрэ хүдэлмэришэдэй саг үргэлжын кадрнуудые бэхилхэ.

10). Найман-часай хүдэлмэриин үдэрые дүүрэнээр хэрэглэхэ, ажаүйлэдбэриин хүдэлмэри ехэтэй һалбаринуудые али бүхы талаһаань механизировалхэ, арадай ажахые улам саашадань электрификацилха ба үйлэдбэриин процессуудые шангадхаха ябадалай үндэһэн дээрэ ажал хүдэлмэриин бүтээсые дээшэлүүлхэ.

11). Эхин, дунда ба дээдэ һургуулинуудай тоое һэргээн бодхоохо ба ургадхан олошоруулха; ажалай резервнүүдые дээшэлүүлхэ ба шэнэ хүдэлмэришэдые ажал үйлэдбэри дээрэнь һургаха замаар үйлэдбэриин кадрнуудай бэлэдхэлые һайжаруулха.

12) Арадай элүүрые хамгаалха ябадалые һайжаруулха; советскэ культура ба искусствын улам саашадаа хүгжэн бадарха ябадалые хангаха.

13). Үбэл-зунай үедэ ажал үйлэдбэри доошо дээшээ болодог ябадалнуудые үты хэхэ ба ажахы дээрэ саг зурмагуудай бэрхэшээлнүүд гарадаг ябадалые болюулхын зорилгоор арадай ажахы дээрэ гүрэнэй материальна резервнүүд ба запасуудые ехэ болгохо.

14). Арадай ажахы дотор мүнгэнэй эрьелтэ ба кредитнэ харилсаануудые бэхижүүлхэ; арадай ажахы дотор олзонууд ба ажахын тоосоонуудай удхашанарые дээшэлүүлжэ, тэрэниие үйлэдбэриин ургалтада нэмэлтэ стимул болгохо; продукциин өөрын сэнгые доошолуулжа, үйлэдбэриин бүхы һалбаринуудай олзо ололгые дээшэлүүлхэ; бүхы ажахын эмхи-зургаануудай зүгһөө дотором ресурснуудые элсүүлхэ, гамналгын журамые сахиха ба ажахын талаар ба үйлэдбэриин талаар туһагүй гаргаша хөжэ гарзада ороо ябадалые эрид шангаар усадхаха гээшэ анхаралые хандуулха; хүдэлмэришэд ба албахаашадай хүлһэ салингай дотор үйлэдбэриингөө даалгабариие дүүргэһэнэй ба үлүүбшэлэн дүүргэһэнэй түлөө абаха шангай хубиие ехэ болгохо.

15). Үйлэдбэриин хүсэнүүдые һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ хэрэгтэ союзна республиканууд ажахын үүсхэл эдибхинүүдые али болохоор хүгжүүлхэ; СССР-эй арадай ажахын системэ дотор республиканска ажахынуудые бүхы талаһаа бэхижүүлхэ ба өөдэнь ургуулха ябадалые хангаха; республиканска ажахые, нютагай ажаүйлэдбэриие ба олзоборийн кооперациие, илангаяа эдеэ-хоолой зүйлнүүд ба үргэн хэрэглэлэй эд бараануудые бүтээн гаргаха, нютагай түлишэ бэлэдхэхэ, нютагайнгаа хэрэгсэлдэ прокат ба шуудхалгануудые бүтээн гаргаха, барилгын ба ой модоной материалнуудые, мүн түмэрэй зүйлнүүдые бүтээн гаргаха ба республиканска ажахынгаа хэрэгсэлдэ зэбсэг түхеэрэлгэнүүдые бүтээн гаргаха ябадалнуудые али бүхы талаарынь хүгжүүлхэ.

Нютагай ажаүйлэдбэриин ба промкооперацинуудай бүтээн гаргаһан үргэн хэрэглэлэй эд бараанууд болбол бүлтадаа союзна республикын дүүрэн мэдэл доро үлэхэ байна, тиимэдэ республикануудай Министрнүүдэй Соведүүд болбол өөрынгөө республикын доторой хэрэгсэлдэ үлэхэ тус продукцинуудай хубиие ба мүн худалдаа-наймаанай үнэ сэнгые нийтэ гүрэнэй зүгһөө хянан хараха ёһо баримталжа, тус продукциин дотороо эд бараа һэлгэлтын ёһоор бэшэ ондоо республиканuудта ябуулагдаха хубинуудые өөрөө хаража олохо байна.

Эдэ зорилгонуудтай зохилдуулан Советскэ Социалистическэ Республиканuудай Союзай Верховно Соведэй тогтоохонь хадаа:

СССР-эй Госпланай бэлэдхэһэн ба СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй тогтоон абаһан, 1946—1950 онуудта СССР-эй арадай ажахые һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ табанжэлэй түсэбые баталжа, энэ табанжэлэй үе соо ...нүүд даалгабаринуудые тогтоон табиха.

II.

Үйлэдбэри ба капитальна барилгын ургалтын түсэб

АЖАҮЙЛЭДБЭРИИН ТАЛААР

1. СССР-эй бүхы ажаүйлэдбэриин бүтээн гаргаха продукциин хэмжээ болбол 1940 ондо (1926—27 онуудай үнэ сэнгээр) 138.5 млрд. түхэригэй байбал, СССР-эй арадай ажахые һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ табанжэлэй түсэбэй һүүлшын жэлдэ, 1950 ондо 205 млрд. түхэриг болохо ба иимэдэ хадаа ажаүйлэдбэриин продукциин ургалта болбол дайнай урдахи 1940 оной жэшээһээ 48 процент өөдөө ургаха гэжэ тогтоохо.

2. 1950 ондо ажаүйлэдбэриин гол шухала һалбаринуудай бүтээн гаргаха продукциин хэмжээе иимээр тодорхойлхо:

МЕТАЛЛУРГИ

Шэрэм — 19.5 миллион тонно;
Булад — 25.4 миллион тонно;
Прокат — 17.8 миллион тонно;

ТҮЛИШЭ БА ЭНЕРГЕТИКЭ

Нүүрһэн — 250.0 миллион тонно;
Нефть — 35.4 миллион тонно;
нүүрһэн ба сланцынуудай газ — 1,9 млрд. кубм.
байгаалиин газ —8,4 млрд. куб. метр;
электроэнерги—82,0 млрд. киловатт час.

ЯБАДАЛТА СОСТАВ

Магистральна паровозууд—2.200;
магистральна тепловозууд—300;
магистральна электровозууд—220;
товарна вагонууд (хоёр голтой гэжэ тоолобол) 146 мянга;
пассажирска вагонууд —2.600.

АВТОМОБИЛЬНУУД

Ашаанай автомобильнууд—428.0 мянга;
хүнгэн автомобильнууд—65.6 мянга;
автобусууд—6,4 мянга.

ТҮХЕЭРЭЛГЭНҮҮД

Металлургическа түхеэрэлгэнүүд—102,9 мянган тонно;
паровой турбинанууд—2.906 мянган киловатт;
томо гидротурбинанууд—372 мянган киловатт;
дунда хэмжүүрэй гидротурбинанууд—150 мянган киловатт;
жэжэ гидротурбинанууд—500 мянган киловатт;
зуун хүртэр киловаттай моторнууд—624 мянга;
Зууһаа дээшэ киловаттай моторнууд—9 мянга;
металл отолдог станогууд—74 мянга;
утаһа ээрдэг машинанууд—1400 мянган зэрсэг;
Бүд нэхэдэг станогууд—25 мянга.

ХҮДӨӨ АЖАХЫН МАШИНАНУУД

Тракторнууд—112.0 мянга;
тракторна плугууд—110.0 мянга;
тракторна культиваторнууд—82,3 мянга;
тракторна сеялкэнүүд—83.3 мянга;
сложно молотилканууд—18.3 мянга.

ХИМИКАДУУД БА МИНЕРАЛЬНА ҮТЭГЖҮҮЛГЭНҮҮД

Каустическа сода—[illegible]30 мянган тонно;
кальсинированна сода—800 мянган тонно;
Минеральна үтэгжүүлгэнүүд (суперфосфат, азотно ба калийна үтэгжүүлгэнүүд)—5.100 мянган тонно;
синтетическэ шэрэнүүд—43 мянган тонно.

ОЙ МОДОНОЙ БА БАРИЛГЫН МАТЕРИАЛНУУД

Ой модо шэрэжэ асаралга—280.0 миллион кубометр;
тес ба хабтагайнууд—39.0 миллион кубометр;
цемент—10.5 миллион тонно;
шифер—410.0 миллион хабтагай,
сонхын шэл—80.0 миллион кв. метр.

БҮД НЭХЭЛГЫН БА ХҮНГЭН АЖАҮЙЛЭДБЭРИИН ЭД БАРААНУУД

Хлопчатобумажна бүд—4.686 миллион метр;
нооһото бүд—159,4 миллион метр;
арһан гуталнууд—240 миллион паар;
резиновэ гуталнууд—88,6 миллион паар;
оймһонууд—580 миллион паар.

ЭДЕЭ ХООЛОЙ АЖАҮЙЛЭДБЭРИИН ПРОДУКЦИ

Мяхан—130 мянган тонно;
малай тоһон —275 мянган тонно.
ургамалай тоһон — 880 мянган тонно;
загаһа —2200 мянган тонно;
сахар—2400 мянган тонно;
гурил—19.000 мянган тонно;
спирт—100.8 миллион декалитр;
мылэ—870 мянган тонно;

3. Үйлэдбэриин ургалтын түсэбтэй зохилдуулан СССР-эй ажаүйлэдбэриин талаар хэгдэхэ капитальна хүдэлмэринүүдэй хэмжээе 1946—50 онуудта (1945 оной сметнэ үнэ сэнгээр) 157,5 миллиард түхэригөөр тогтоохо.

4. Хара металлургиин хүжэгэлтээ СССР-эй бүхы арадай ажахые һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ ябадалай ехэхэнээр дулдыдаха туладань хара металлургиин талаар 1950 ондо шэрэм, булад хайлуулга ба прокат бүтээн гаргалгые дайнай урдахи жэшээһээ 35 процент өөдэнь ургаха. Түмэрэй руда малтан абалгые 1950 ондо 40 миллион тонно хүргэхэ, коксын үйлэдбэриие 30 миллион тонно хүртэр, шамотые 2,78 миллион тонно, динасые 0,98 миллион тонно хүргэр дээшэлүүлхэ. Түмэр рельс бүтээн гаргалгые һэргээн бодхоожо ба ургадхажа, 1950 ондо 1.350 мянган тонно бүтээн гаргадаг болохо, түмэр трубануудые бүтээн гаргаха ябадалые 1950 ондо 1,5 миллион тонно хүргэхэ.

Энэ табанжэл соо бүхы дээрээ 12,8 миллион тонно шэрэм шудхаха хүсэтэй 45 доменно печнүүдые; нийтэ дээрээ 16,2 миллион тонно булад шудхажа гаргаха хүсэтэй 165 мартеновска печнүүдые, 15 конверторнуудые ба 90 электропечнүүдые, мүн баһа хамта дээрээ 11,7 миллион тонно бэлэн прокат бүтээн гаргаха хүсэтэй 104 прокатна станогуудые ба нийтэ дээрээ 19,1 миллион тонно кокс гаргаха хүсэтэй 63 коксово батарейнуудые һэргээн бодхоожо ба шэнээр барижа, үйлэдбэридэ оруулха. Жэлдэ 35,0 миллион тонно руда үгэхэ хүсэтэй руднигуудые үйлэдбэридэ оруулха.

(Үргэлжэлэлынь удаадахи номерто)

ХҮДӨӨГЭЙ КУЛЬТУРЫЕ УЛАМ СААШАДАНЬ ДЭБЖҮҮЛХЭ

...ниhайханай самодеятельность болбол хүдөөгэй культурые хүгжөөхэ хүсэтэ зэбсэгэй нэгэн болоно

...публиканска самодеятельностиин ...н хабаадаhан нүхэр Буяна в. ...Буянаев «Минии лимбэ», гэжэ ...хэёhон шулэг уншаhан байна.
А. Поповой фото.

...ЛУУ ДУУШАДТА

...малай бэлшээритэ
...холын нютагуудhаа,
...hорёондоо малшадууд
...тай олоороо сугларбад.

...р талада дууладаг
... hайхан дуунуудаа,
...эй театр соо дуулаха-
датнай
...ны баяр дэлгэрнэл.
... мүнөө дуулааша
...ын дуунай аялга,
... жороо гүйгөөшын
... хатар hануулна.
... дайдые зэдэлүүлхэ
... хонгёо дуунуудтнай,
... дошхон адуунай
... дээрэ зохёогдоол.
... тунгалаг Байгалай
...ар долгид шааяжа,
... магтаал до гогуудтнай
... тэндэhээ абаал хэ.

... hамар эдеэтэ
... хушанууд шууяжа,
... сэдьхэл дуудама
...ууд тэндэ түрөө ха.

...дан урдаhан горходой
... сэсэг хүбөөдэ,
...анай инагтаа дуулаhан
...та дууниинь энэл даа.

... шуурган атакын
...хи hүниин нойргүйдэ
...ной бурят хүбүүдэй
...hон аялга гэгыл даа.

... hайхан дуунуудаар
...нэй нара угтажа,
...ата дуунтаяа хагасангүй
...айнгаа үдэрые үдэшэгты.

...эр түүхэ шэрээдэг
...hэн бурят үгынгөө,
...эг hайхан дээжээрнь
... байдалаа шэмэглыт.

...дай жаргалай эсэгэ
... Сталинайгаа шарайе,
...хон дуундаа хүндэлнэт.
...он утаhаар мүнхэлнэт.

Ц. ЧИМИТОВ.

Бидэнэр Бичураhаа ерээбди

...эргэшэ жэлдэ райондо үнгэргэг... уранhайханай харалгада хамтадаа ...ктив хабаадаhан ба республи... олимпиадада нэгэ коллекти... юм. Мүнөө жэлдэ райондо бо... харалгада 11 коллективүүд гү, ...2 хүн хабаадалсаба. Тэдэнhээ ...hан 20 хүн республиканска ха... ерэ.

...жэлэй харалгада бурят ород ...коллектив манай районhоо хабаа... 8 хүнhөө бүридэhэн манай бу... коллектив харалгын бэлэдхэлдэ ехэ ...эй хүдэлөө. Энэ коллективые ...эрэтын эхин hургуулиин hургаг... Г. Арьяев хүтэлбэрилбэ. ...„Сталин тухай дууе“ дуулабад. ...Намсараевай „Үбгэн Гэлэн“ гэжэ ...П. Манжеев ехэхэн шадабари... уншаа. Бурят басагадай ...“ ба „Түмэр зам“ гэhэн тане... ...хин харуулhан байна.

...ай районой семейскэ хор „Стол... ...“ гэжэ дуу ба хууша... ...арадай дуунуудые дуулаа. Мүн ...Астребова, У. Афанасьева гэгшэд ...харалгада hайн үүсхэл гаргажа ...тоор бэлэдхэhэн ба түсгаар ам... ...дые туйлаhан байнад.

...-эй Верховно Соведэй hунгал... ...лэй үедэ манай районой ...хор 8 концертнүүдые малажа... ...фермэнүүд дээгүүр харуулhан ...

...тадаа манай урда тон ехэ зо... ...ууд бии. Бидэнэр „Красная Заря“ ...колхозой 40 хүнhөө бүридэhэн ...бэлдэхэжэ эхилхээ байнабди.

Л. МОЛОКОВ,
коллективэй хүтэлбэрилэгшэ.

АРАДАЙ ТВОРЧЕСТВО ТУХАЙ

Чимит ЦЫДЕНДАМБАЕВ

Бурят-Монголой арад эсэ ахха уданhаа хойшо уран нарин шадабари...аа, гайхамшаг дууша, үльгэр онтохо, домог таабари айхабтар хурса hайхаhаар зохёдог арад зон байhан гэшэ. Арадай дундаhаа hэлбэрэн гараhан искусствые дасан дуган, hүзэг мүргэлэй хэрэгтэ хэрэглэдэг байhан ламанар ба уран hайханай ябадалые ахха урданhаа мүрдэдэг баяд ноед арадай оюун зохёолы ургалтые унтараажа шадалгүй байhаниинь элитэ мэдэгдэнэ.

«Үгытэй хүн үльгэршэ, үнэшэн хүн таабаришаа»—гэжэ баяд ноёд, үльгэр домогто дуралдаг малша бурят арад тухай сэдьхэл зүрхэнөө дурагүйдэн хэлэдэг байгаа. Хэрбээ малшад зар санарайгаа дуу дуулабал, «абяагүй бай сашаа, хэнэймнай үхэхэ үдэзые зүгнэжэ ёро хараабши?»—гэжэ баяд ээзд хориглон зандардаг байгаа.

Баяд ноёдой ба ламанарай арад зоной үльгэр домог, оньhон үгэ, таабарида ба дуунуудта юундэ дурагүй байhаниинь гайхалтай бэшэ. Хэрээ дуун бүхэнэй куплетүүдэй ба оньhон үгэ, таабаринуудай тэдэнэрэй хомхой хобдогые болон арга аашые уудалан гэрэлтүүлдэг байхада тэдэнэр, яагаад арадай зохёолдо ба тэрэниие бии болгожо байдаг малша арадта дуратай байхаб?

Арад зоной уран hайханай зохёол соо үгэ найруулгын урдаа ортошогүй дүүрэнги hайханhаань хажуугаар, тэрэнэй ангиин эбдэршэгүй удхашанар алхам бүхэндэ, үгын үнсэг, таабариин таhаг бүхэндэ харагдажа байдаг. Жэшээлхэдэ „Зудай болоходо нохой садаха, зоболонгой болоходо лама садаха», „ноёдоор үhеэтэй—нюргагүй, нохойдоор үhеэтэй—хормойгүй“, „Баянай барлаг—ноёной нохой“, „баян хүн баатай, барлаг хүн шоотой“, „үлэрэй сүүлэгэй ноён шанга, үүлэнэй заhарай нараан шанга“, „Оодон бүүгай абяан ехэ, ойрын ноёной обог ехэ“ гэхэ мэтэ.

Арад зониие харанхы мунхаг байлгахаяа оролдодог ба тэдэнэрэй хүс хүлhэн дээрэ амидаран hуухан баяд ноёд, ламанар иимэ хурса удхатай арадай зохёолтой яаhад тэмсэхэгүйб?

Бурят-монгол арадай аман зохёолой тон дэлгэрhэн зүйлнүүдэй нэгэниинь дуун байна. Дуунуудта мүн лэ ангиин тэмсэлэй шанар ходо харагдадаг.

Хээрэ талаар нал адуулhан баяшуулай басагад баян ноёндоо найража, омог огсомоор:

> Арбан хургандаа яларуулха,
> Алтан бэhэ игш хаана юм?
> Ара хангилаа дабуулха,
> Агта мориншнл хаана юм?—гэжэ

дууладаг байгаа. Иимэ дууе айхабтар ехээр хороо бусалжа шагнаhан үгытэй ядуу айлнуудай басагад харюу сохилтогүй орхидоггүй байhаниинь мэдээжэ Тэрэ хадхуу омгорхуу куплетүүдhээ үлүү шүдэрхэг хурса куплетүүдые өөhэдөө зохёогоод нютагай дуунай гү, али ондоо шэнэ аялгаар үгытэй айлнуудай басагад дууладаг байгаа.

> Алтан бэhэлиг оонтой шье haa,
> Абындаа хүгшэрдэг басагад бии.
> Агта мори hайнтайшье haa
> Ахигдан гартадаг хүбүүд бии

—гэжэ тэдэнэр баяшуулай басагадай хоро үhөө хүдэлгэн хонгёо шангаар харюусадаг байба.

Энэ мэтын баян үгытэй хоёрой хёморол тэмсэлые харуулhан дуунууд нютаг бүхэндэ хэдэн олон байха юм. Эдэ дуунуудай үнэхөөрөө үгытэй арадай тала хараhан, баяшуулай хобдог хомхойе „үхэhэн юумын үндэмөөр“ уран мэргэнээр харуулhан, арадай хагуу хурса сатирэ байhан хада арад мартангүй, улам олон болгожо мүнөө үе хүртэр асарhан байха юм.

Мүн арад зон урда сагта өөрынгөө харанхы мунхаг, баяшуулай нюдэнгүй хашаланга хүндэ байдалые мүн лэ гайхамшаг зохёол дуунууд соо эли тодоор харуулаа. „А“ үзэг, арбэ мүнгэнэй тоо мэдэхэгүй“, „газар гэшхэхэ малгүй, ган гэхэ нохойгүй“, „үхэртэл үтэли“, „баян хүн хоймортэ, барлаг хүн үүдэндэ“, „үхэрөөр баян хоймор талада, үхибүүдээр баян үүдэн талата“, „үндэр тэнгэридэ одо мүшэн хоёр мүнхэ, үгытэй ядууда үбшэн хэл хоёр мүнхэ“ гэхэ мэтэ.

Малшадай хээрын утаатай түүдэгүүдэй дэргэдүүр унааhаа хашарhан дүшэр хашан моридой ээлээл дээгүүр, үбэлэй утаг ута үдэшэнүүдэй „харбалдаан“ „баhалиг нюугаануудта зохео доhон арад зоной хэдэн мянган дуунууд үшөө хүсэд бэшэгдэжэ абтаагүй байха юм. Мүн тэрэшэлэн нилээд олон ехэ үльгэрнүүдэй хүсэд бэшэгдэжэ абтаагүй байха ябадал тон ехэ дутагдалтай зүйл болоно. Тиимэhээ колхозуудта байhан залуушуул, творческо коллективүүдэй хабаатан бүхэн арад зонойгоо дуу, шүлэг, оньhон үгэ ба үльгэр онтохонуудай шударга бэшэглэд байха ёhотой.

Мүн „дуу андалдаха“ гэжэ хоёр бүлэг болоод залуушуул мэдэхэ дуунуудаа ээлжээгээр дуулажа, дуунай „hорео“ мүрысөөн хэдэг байhан юм. Мэдэхэ дуунуудайгаа дууhахада нэгэ хэдэхэн минута соо зүбшөөд шэнэ дуунуудые өөhэдөө зохёогоод харюу болгон дууладаг байгаа. Тэрэ хадаа арадай творчествын нэгэ ёhоной „харалга“ байдаг байгаа.

Бурят-Монголой арад зон бусад ямаршье арад зондол тон адли өөрын гоё дуунууд соо ядаралта хүндэ байдалаа дууладаг байлаа байгаа. Мүн энэ хүдөөдаагаар хари холын газар ошодог, өөhэдөө бэеэ мэдэжэ, хүсэл hанаагаа хуби зохёо олохо эрхэгүй бурядай эхэнэрнүүдэй байдалые харуулhан дуунууд олон байна. Элдэб олон дуунууд соо эхэнэр зоной урданай байдал ямаршье угай бэшэгтэ бэшэгдэhэн документнүүдhээ үлүү тодо хурсаар арадай урданай байдалые харуулна.

Мүн „Аламжа мэргэн“, сэсэнгаадай мэргэн хүбүүн Ногоодой сэсэн басаган хоер“, „Шоно баатар“ „Харалтур хаан“, „Хубхаан хула морито Хулдай мэргэн“ гэхэ мэтэ манай үльгэрнүүд манай уранзохёолшод ба фольклорист нороор бэшэгдэжэ а таха болон хэблэгдэхэhээ гадна, театрын сценэ дээрэ харуулагдадаг байна. „Шоно баатар“ гэжэ үльгэрэй үндэhэн дээрэ бэшэгдэhэн „Энхэ—булад баатар“ гэжэ бурят-монголой түрүүшын оперо манай арадай аман зохёолой hүүлэй үсөөхэн саг соо хэр зэргэ гайхамшаг алхам хэhэн тухай нилээд ехэ хэлэнэ гээшэ.

Мүн бурят-монголой хуушэнай аман зохёолой тон ехэ дурасхал болохо „Абай Гэсэрэй түүжэ“ суглуулагдаhан ба уранhайхан найруулгынь талаар харагдан, хэблэлдэ бэлэдхэгдээд байна.

Арадай дунда түрэhэн уран нарин hиилүүршэ дархашуул, уран зураашад, хуураар наадагшад, лимбэшэд өөhэдынгөө шадабари мэргэжэлые дээшэлүүлхэ тон үргэн арга-боломжотой болоhон байна.

Гансахан лэ манай советскэ эпоходо эрхэ сүлөөгөө олоhон бурят-монгол арад зоной творчество бүхы советскэ арадуудай творчество шэнги гэрэлтэ замаар үргэн дэлгэрэн ябана.

Манай бурят-монгол арад зон урдын шэнги уйдхар гашуудалай дуунуудые мүнөө дуулананагүй. Тэдэнэр „Эхэ орон тухай“ олон түмэндэ алдаршаhан дуу, советскэ арад зоной агуу ехэ вождь Сталин тухай дуунуудые дууланад. Тэдэнэр мүнөө „Зэргэлээ зэргэлээ колхозоймнай байдал“, „Сталинда баяр“, „Ардаг бором хоройдоо“, „Хүхюу байдал“, „Омог баатар мүхадтэмнэй орден яларaад hайхан даа“,— Шэнэхэн паровоз хуугайлба, Читадаа тогтохын дохёо гү?“—гэхэ мэтын тоогүй олон шэнэ дуунуудые дууланад.

Арад зонhоо үргэн гаразшадта творческо шадабаряа саашань ехэдхэхэ дүүрэн арга-боломжо тэдэнэртэ бии байна. Манай хэдэн зуун hургуулинууд тэдэнэртэ туhалха ба шэнэ талантгай зонуудые элирхэйлэн гаргадаг. Мүн аймагууд ба республикын городуудта үнгэргэгдэдэг арад зоной творчествын харалган, олимпиада зэргын мүрысөөн «hорёонууд» ёhо заншал болоод хой.

Манай республикын столица Улан-Удэдэ мүн лэ урдахи шэнги хэдэн зуугаад хүнүүд туйлаhан амжалтануудаа харуулхала бүхы аймгуудhаа суглараба. Тэдэнэр урда урдынхиhаа ехэ мэргэжэлтэй, үргэн ехэ программатай шэнэ шэнэ нилээд олон дуу шүлэг, хатар танецуудые харуулхаяа ерэhэн байна. Тэдэнэрэй дунда Гүрэнэй хүгжэмтэ-драмын театрын үндэр сценэ дээрэ шадабари мэргэжэлээ харуулхаяа түрүүшынхеэ ерэhэн хүнүүд нилээд олон. Мүн колхозуудта мэнэ hаяхан тогтоhон залуу коллективүүд бии байна. Тэдэнэр хэдыхэн hара соо хүдэлмэрилhэнэй эсэстэ нилээд hайн шанаргай номернуудые бэлдэжэ шадаба. Эдэнэрэй ехэнхи хубинь колхозуудай ба үйлэдбэриин ажалай hүүлээр сугларжа өөhэдынгөө уран hайханай кружогуудта хүдэлмэрилдэг байhан байха юм. Шэнэ культурые шудалан ойлгохо ба өөhэдынгөө талантые уламаар ургуулха ехэ эрмэл элгэ хүсэл тэдээндэ унтаршагүй ехэ. Тиимэhээ эдэ залуушуул жэл бүхэндэ шэнэ шэнэ амжалтануудые туйладаг ба туйлаха хүндэтэ уялгатай байна.

Ториин үргэн талын басагад, манай республикын захa болохо Яруунын аймагай дуушад, лимбэшэд; торгон зөөлэн урасхалта Сэлэнгэ мүрэнэй бурядууд, холын Кяхта городой шадабарита нүхэд, үндэр наhатай үльгэршэ үбгэд, эдир залуухан hургуулиин наhанай хүүгэдүүд бусалма баяр золтойгоор сугларна.

Урда сагта эдэнэр нигэжэ хамтаржа, өөhэдынгөө hайхан дуу, зураг, hиилүүр, бүд дээрэ оёhон уран гоё оёдолнуудаа харалсажа, шадабари мэргэжэлээ андалдажа байха аргагүй байhаниинь элитэ. Иимэ ехэ творческо арга-боломжотой болобо гэбэшье, зарим нютагуудай колхозуудта энэ ехэ хэрэг тон муугаар табигданхай байhаар лэ байдаг «Сал үнгэргэхээ hанаашадай хэхэ хэрэг“ гэжэ зарим колхоз ба учреждениинүүдэй зарим хүтэлбэрилэгшэд байжашье болодог байна.

Хэсүү hайнаар хэгдэhэн номернуудай хажуугаар hула муугаар бэлдэгдэhэн номернууд мүн лэ байдаг байна. Тэрэ хадаа ехэнхидээ бурят коллективүүд соо харагдана. Гоё hайхан хубсаhа үмдэжэрхёод, хүгшэ зэмдэг шэнги байха hаа тэрээндэ залуу наhанай бусалма зориг шадал харагданагүй гэхэдэ буруу болохогүй.

Арадай творчествын ургаха үргэн ехэ зам советскэ хүн бүхэнэй урда нээлгээтэй. Гансахан лэ хүсэ шадалаа гамнангүй хүдэлмэрилхэ ба шэнэ шэнэ hайн үүсхэлчүүдые халуунаар угтан абаха болон талант мэргэжэлтэ зонуудые хаа-хаанагүй дэбжүүлхэ хэрэгтэй.

Республиканска самодеятельностиин харалгада хабаадаhан нүхэр Рыжаковой хүтэлбэрилдэг Ехэ-Куналейн семейскэ хор.
И. Красавцевай фото.

Сэлэнгын аймагай Тельманэй нэрэмжэтэ колхозой духовой оркестр.
И. Красавцевай фото.

МАНАЙ ЗАЛУУ КОЛЛЕКТИВ

Иволгын аймагай Гильбирын сомоной Кировэй нэрэмжэтэ колхоздо 11 залуушуулhаа бүридэhэн театральна ба хүгжэмэй hуралсалай залуу коллектив hаяхан эмхидхэгдээ. Энэ коллектив республиканска колхозно-совхозно театрын артист Г. Доржиновай хүтэлбэри доро республиканска уранhайханай харалгада бэлэдхэхэ үедөө творчествынгоо мэргэжэлые дээшэлүүлхын түлөө тус коллектив нилээд ехэ хүдэлмэри ябуулhан байха юм.

Богонихон саг соо Ж. Пагбаинай «Баатар» гэжэ ба Г. Кузьминэгай «Баярта үдэшэ» гэжэ нэгэ актгай пьесэнүүдые бэлдэhэн байна. Энэ ябадал манай түрүүшын амжалта болоно. Уранзохёолшо Х. Намсараевай—«Сталинда баяр», Ц. Галсановай—«Мэргэн бууша», Ч. Цыдендамбаевай—«Мориной гомдол» гэhэн шүлэгүүдые манай коллективэйхид уран hайханаар уншадаг болонхой.

Мүн тэрэшэлэн „Баатар“ гэжэ пьесэдэ Д. Раднаев—Донлок хүбүүнэй ролиие муу бэшээр наадаа. Энэ пьесын Гэмаа басаганай ролиие ба «Баярта үдэшэ» гэжэ пьесэдэ Хандын рольнуудые Б. Дашиева айхабтар уран шадабаригайгаар дүүргэжэ шадаба.

Республиканска харалгада түрүүшынхиеэ хабаадалсаhан манай уранhайханай коллектив радиогоор hайн номернуудаа дамжуулhан байха юм.

Коллективэй бии болгогдоhон үедэ элдэб дутагдал бэрхэшээлнүүд нилээд олон байгаа. Наадаха пьесэ, үмдэхэ хубсаhан, грим гэхэ мэтын шухала зүйлнүүдээр дутаhан байгаабди. Гэбэшье колхозой правлениин зүгhөө туhаламжа хүлеэжэ энэ мэтэ дутуунуудаа зайлуулжа шадаабди.

Энэ залуу коллективэй эдибхитэй хүдэлмэрилжэ улам саашадаа амжалта туйлахынь түлөө үшөө ехэ ажал хэгдэхэ хэрэгтэй. Бидэнэр өөhэдынгөө бүхы номернуудые улам hайн шанартай болгохын хажуугаар өөhэдынгөө программые шэнэ шэнэ дуунуудаар, постановконуудаар баяжуулха ушаргай байнабди. Энэ ажал хэхэ дүүрэн арга-боломжо бидэндэ бии байна.

Б. ГАЛСАНОВ,
уранhайханай коллективэй член.

Колхозникуудай шэнэ дуунуудhаа

Уужам сагаан нютагууднай
Уулаараа манараад hайхан даа
Ороноо хамгаалhан нүхэдүүднай
Орденоор яларaад hайхан даа.

Сэлгеэ сагаан нютагууднай
Шэлээрээ манараад hайхан даа.
СССР-ээ хамгаалhан нүхэдүүднай
Сээжэдээ ордентой hайхан даа.

* * *

Шэрэмхэн поезд хуугайлжа,
Читадаа тогтохын дохёо болоо.
Шиниимни бусаха ойртожо,
Сэдьхэлэйм жаргаха сагынь болоо.

Улаанхан поезд хуугайлжа,
Удааран тогтохын дохёо болоо.
Ушараашым бусахань ойртожо,
Уулзан жаргаха сагынь болоо.

Цыренддулма НИМАЕВА,
Яруунын аймагай „Путь Социализма“ колхоз.

Жюрин тогтоолhоо

Уранhайханай самодеятельностиин республиканска харалгада хабаадалсаhан уранhайханай коллективүүд, тэдэнэй хүтэлбэрилэгшэд ба мүн тус тус хүнүүд уранhайханай искусствые хүгжөөхэ хэрэгтэ амжалтануудые туйлаhанайгаа түлөө республиканска комиссиин Хүндэлэлэй грамотаар шагнагдаhан ба шангуудые абаба гэбэл:

НЭГЭДЭХИ ШАН—Тарбагатайн аймагай Ехэ Куналей тосхоной уранhайханай самодеятельностиин коллектив, Улан-Удын түмэр замай узелай клубай коллектив.

ХОЁРДОХИ ШАН—Сэлэнгын аймагай Сталинай ба Тельманэй нэрэмжэтэ колхозуудай болон мүн загаhанай ажаүйлэдбэриин хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай обкомой самодеятельностиин коллективүүд.

ГУРБАДАХИ ШАН—паровозо-бүтээлгын заводой социалистическэ культурын Ордоной ба Гүрэнэй заводой самодеятельностиин коллективүүд.

Самодеятельнэ искусствын хүгжэлтэдэ амжалтануудые туйлаhан хүнүүд мүн лэ республиканска комиссиин Хүндэлэлэй грамота ба шанда хүртэбэ гэбэл:

Республиканска комиссиин Хүндэлэлэй грамота барюулгатайгаар нэгэдэхи шанда хүртэгшэд; нүхэд Малкова (Кяхтын педучилищи), Руднева (Бурят-Монголой Пединститут), Шагдуров (Хэжэнгын аймаг).

Республиканска комиссиин грамота ба хоёрдохи шангаар шагнагдагшад гэхэдэ: нүхэд Васса Левашева (Улан-Удын педучилищи), Холодков ба Рябцев (түмэрзамай клуб), Бодайкина ба Куреева (загаhанай ажаүйлэдбэриин хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай обком).

Республиканска комиссиин грамота ба гурбадахи шан абагшад гэхэдэ: нүхэд Бутылкина (hохор хүнүүдэй общество), Минзаев (Бичурын аймаг), Раднаев (Иволгын аймаг), Есаулов (загаhанай ажаүйлэдбэриин хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай обком).

Городто ба республикын аймагуудта уранhайханай самодеятельностиие hайнаар эмхидхэhэнэй түлөө нэгэдэхи шангаар ба Хүндэлэлэй грамотаар нүхэр Шейкин (ПВЗ-гэй Культурын ордон); хоёрдохи шангаар ба грамотаар нүхэд Кузьминский (түмэрзамай клубай директор), Молоков (Бичурын аймагай культурно гэгээрэлэй хүдэлмэриие эрхилхэ таhагые даагша); гурбадахи шангаар ба грамотаар нүхэд Мальцев (Гүрэнэй заводой клубай директор), Дабацыренов (Иволгын аймагай Кировэй нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ), Панфилова (Түнхэнэй аймагай культурын байшангай директор) гэгшэд шагнагдаба.

Уранhайханай самодеятельностиин коллективүүдые hайнаар хүтэлбэрилhэнэй түлөө: нэгэдэхи шангаар ба Хүндэлэлэй грамотаар нүхэр Ваюцкая (Загаhанай ажаүйлэдбэриин хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай обкомой коллективэй хүтэлбэрилэгшэ); хоёрдохи шан ба грамотаар нүхэд Амаголонова (Сэлэнгын аймагай Сталинай нэрэмжэтэ колхозой балетнэ коллективэй хүтэлбэрилэгшэ), Бутаков (түмэрзамай клубай джаз-оркестрын хүтэлбэрилэгшэ), Рыжаков (Тарбагатайн аймагай семейскэ хорой коллективэй хүтэлбэрилэгшэ); гурбадахи шан ба грамотаар нүхэд Филатов (ПВЗ-гэй Культурын ордоной уранhайханай хүтэлбэрилэгшэ), Раднаева (Ториин аймагай Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой самодеятельностиин коллективэй хүтэлбэрилэгшэ, Путилов (Гүрэнэй заводой драматическа коллективэй уранhайханай хүтэлбэрилэгшэ) гэгшэд шагнагдаба.

Гадна, республиканска комиссиин Хүндэлэлэй грамотаар хүдэлмэридөө мүн лэ амжалтануудые туйлаhан уранhайханай хэдэн олон коллективүүд шагнагдаhан байна.

Бурят-Монгол АССР-эй нютагай ажаүйлэдбэриин, промкооперациин, инвалидуудай кооперациин, союзна предприятинуудай үргэн хэрэглэлэй эд бараа үйлэдбэрилдэг цехүүдэй эрэгтэй ба эмэгтэй бүхы хүдэлмэришэд, инженернүүд, технигүүд ба албахаагшадта

Нютагай ажаүйлэдбэриин, промкооперациин, инвалидуудай кооперациин хүдэлмэрилэгшэдэй республиканска зүблөөндэ хабаадагшадай

ХАНДАЛГА

Хүндэтэ нүхэдүүд!

Москва городой Сталинска һунгуулиин округой һунгагшадай һуудалдаа урда тээхи суглаан дээрэ нүхэр Сталин хэлэһэн түүхэтэ үгэеэ советскэ арадууд угаа ехэ дэбжэлтэйгээр угтаба.

Партиин ба арадуудай вождь нүхэр Сталин болбол дайсаниие дараһан манай түгэс илалтын үндэһэ тодорхойлон, Эхэ оронойнгоо дайнай һүүлэй хүгжэлтын арга-нүхэсэлнүүдые харуулһан, манай арадай ажахын ба ажалшадай үнэр баян байдалай, культурын саашадаа шэнээр түргэн хүгжэхэ үнэн сэхэ замые заажа байна.

Бүхы арад болбол өөрынгөө ажалай, өөрынгөө тэмсэлэй аша үрэнүүдые ба өөрынгөө үсэгэлдэрэй ба үглөөдэрэй байдалые бүхэдэлхэйн түүхэтэ удхаарынь хараба.

Советскэ хүнүүд болбол Сталинска табанжэлнүүдэй үедэ өөһэдынгөө үсэл шангаа хүдэлмэриин аша үрые болон сэрэгэй хатуу шэрүүн шалгалтануудай үедэ хүрүүлһэн шэн габьяануудайнгаа гүн ехэ удхые ба немецкэ, япон эзэмдэгшэдые манай оронойилаһанай түүхэтэ ехэ удхашанарые хараһан байна.

Энэ түүхэтэ илалтые манай арад болбол коммунистическэ партиин ба арадуудай агуу ехэ вождь нүхэр Сталинай хүтэлһэн замаар тодон торгонгүй ябажа хадаа туйлаһан байна гээшэ.

Нүхэр Сталинай үгэ болбол тодо һонор программа байжа, социалистическэ Эсэгэ оронойнгоо саашанхи һалбаран хүгжэлтын, саашадаа хүсэ шадалаа бэхижүүлхын түлөө тэмсэлдэ бүхы советскэ арадые зоригжуулба.

Советскэ хүнүүдэй урда дайнай хойто тээ Эхэ ороноо саашадань хүгжөөхэ, шэнэ табанжэлэй гайхамшагта ехэ зорилгонууд табигдаад байһаниинь тодорхой харагдана.

„Шэнэ табанжэлэй түсэбэй гол зорилгонууд хадаа оронойгэмтэжэ хохидоһон районуудые һэргээн бодхоохо, аж үйлэдбэри ба хүдөө-ажахын сэрэгэй урда тээхи хэмжээ тогтоохо, тиигээд тэрэ хэмжээ нилээд ехэ гү, али бага хэмжээгээр үлүүлэн гараха гэһэн ябадалда болоно. Олрын сагта карточка гурим үгы болохо юм гэжэ хэлэхэһээ гадна, үргэн хэрэглэлэй зүйлнүүдэй үйлэдбэрилгые үргэдхэхэ, бүхы эд товарнуудай үнэ сэнгые удаа дараалан химдадхажа, ажалшадай хэмжээе үргэхэ ба өөрынгөө хүсэнүүдые дэлгэхэ арга-боломжонуудые наукада үгэжэ шадаха, научна шэнжэлэлгын элдэб түрэлэй институдуудые үргэн олоор барих ябадалда онсо анхарал хандуулагдаха байна“. (Сталин).

Нүхэр Сталинай табиһан энэ зорилго болбол **һаяын сагта үргэн хэрэглэлэй элдэб эд бараа гаргалгые нилээд ехээр дээшэлүүлхэ, гаргаһан продукциингаа шанарые** һайжаруулха ба үнэ сэнгыень химдаруулха гэһэн тон харюусалгатай хүдэлмэриие нютагай ажаүйлэдбэриин, промкооперациин, инвалидуудай кооперациин ба союзна хамаатай предприятинуудай цехүүдэй бүхы хүдэлмэришэдтэ даалгана.

Манай республикын нютагай ажаүйлэдбэриин ба промкооперациин предприятинүүд ажалшан арадта шухала хэрэгтэй үргэн хэрэглэлэй эд бараае ехээр гаргахын түлөө өөһэдынгөө хүдэлмэриие эрид һайжаруулха бүхы арга-боломжотой гэжэ тоолонобди.

Үргэн хэрэглэлэй эд бараа болон эдеэ хоолой зүйлнүүдые элбэгжүүлхын түлөө союзна ажаүйлэдбэриин голодые ба нютагай элдэб сырьенүүдые бүхы дүүрэн хэрэглэхэ ёһотойбди.

Бидэнэр, республиканска зүблөөндэ хабаадагшад болбол нютагай ажаүйлэдбэриин, промкооперациин, инвалидуудай кооперациин ба союзна предприятинуудай үргэн хэрэглэлэй эд бараа бүтээдэг цехүүдэй эрэгтэй ба эмэгтэй хүдэлмэришэд, инженернүүд, технигүүд ба албахаагшадые социалистическэ мүрысөөнэй тугые улам дээшэнь үргэн, өөһэдтөө удаадахи уялгануудые абахыень уряалнабди:

1. Нютагай ажаүйлэдбэриин, промкооперациин ба инвалидуудай кооперациин артельнүүдэй ба союзна предприятинуудай үргэн хэрэглэлэй эд бараа гаргадаг цехүүд дүүрэн һарын түсэбые энэ оной майн 1 болтор 105 процент дүүргэжэ, үргэн хэрэглэлэй эд бараа бүтээдэг цех, промартель болон предприяти бүхэн гансахан мүнгэн тоогой талаар бэшэ, харин тогтоогдоһон бүхы хэрэгсэлнүүдэй талаар гүрэнэй жэлэй түсэбые Сталинска Конституциин үдэр—1946 оной декабриин 5 хүртэр сүм дүүрэхэ.

2. Хоёрдохи кварталай соо ажалай бүтээсые 5 процентээр, жэлэй хоёрдохи хахадта 7 процентээр дээшэлүүлхэ.

3. Үргэн хэрэглэлэй эд бараа ба эдеэ хоолой шанарые эрид һайжаруулха. Тэрэ зүйлнүүдые тогтоогдоһон ОСТ-ын ба техническэ условинуудта нарийнаар тааралдуулан гаргаха. Худалдаанда гаргадаг бүхы продукцинууд болбол үйлэдбэрилһэн предприятиин фабричнэ маркатай болохо ёһотой.

4. 1946 ондо нютагай ажаүйлэдбэриин Наркомат — 150 сабкишад, оёдолшод, эсхэгшэд, дархашуул, бондаршууд, слесарьнууд, токарьнууд, кандитернуудые, эдеэ хоолой ажаүйлэдбэриин нар комадаар — 175 хүниие, промкооперациин управленеэр — 500 хүниие, инвалидуудай кооперацияар — 50 хүниие шэнээр һургаха, мэргэжэлыень дээшэлүүлхэ ба мүн тэрэшэлэн үйлэдбэриие даагшад, цехүүдэй начальнигууд ба мастернуудые бэлэдхэхэ һургуулиие эмхидхэхэ.

5. 1946 оной нэгэдэхи кварталда орходоо хоердохи кварталай соо гутал оёлгые—10 процентээр, хубсаһа оёлгые—20 процентээр, мебель үйлэдбэрилгые 20 процентээр, элдэб амһарта үйлэдбэрилгые—10 процентээр, үхибүүдэй наадаһай үйлэдбэрилгые—20 процентээр дээшэлүүлхэ.

6. Ажалшан арадай һуудал байдалые хангаха ябадалые нилээд һайжаруулхын тула, гутал, хубсаһа оёхо ба хадхаха, мебель, элдэб амһарта, хэрэглэлнүүдые заһаха мастерскойнуудые олошоруулха, таданиие дүршэлтэ мастернуудаар, хэрэг эдлэхэ материал болон зэмсэг-инструментнүүдээр хангаха.

7. Предприятинуудай техническэ хэмжээе дээшэлүүлхэ, энергетическэ бүхы үүсхэлнүүдые ба элдэб механическэ ба модобообсоруулдаг бүхы түхеэрэлгэнүүдые бүгэдыень ашаглаха, хүндэ хүдэлмэринүүдые механизацилха ба ажалай бүтээсэ саашадаа дээшэлүүлхэ, гаргадаг эд бараанай үнэ сэнгые химдаруулха, шанарыень һайжаруулхын түлөө үйлэдбэриие нягта һайнаар эмхидхэхэ.

8. Хэмһабариин ажахы ба хүдөө-ажалай сырьевой базанууд дээгүүр хабарай тарилгын кампаниие эмхитэйгээр үнгэргэхэ. 1946 ондо таряа хурааалгые хаһи сагтань гээлтэгүйгөөр үнгэргэхэ, хүдөө-ажахын продуктнуудые, элдэб жэмэс бэлэдхэхэ ба болбосоруулха түсэбые дүүргэхэ.

9. Союзна хамаатай предприятинуудта үргэн хэрэглэлэй эд бараа үйлэдбэрилдэг цехүүдтэ, нютагай ажаүйлэдбэриин, промкооперациин ба инвалидуудай кооперациин предприятинуудта финансын байдалые бэхижүүлхэ, тоо бүридхэл ба тоосоо таблигые һайжаруулха, эмхитэй һайн хүдэлмэри хангаха.

* * *

Нютагай ажаүйлэдбэриин, промкооперациин, инвалидуудай кооперациин, үргэн хэрэглэлэй эд бараа үйлэдбэрилдэг союзна хамаатай предприятинуудай цехүүдэй эрэгтэй ба эмэгтэй хүдэлмэришэд, инженернүүд, технигүүд ба албахаагшад! Ажалшан арадай материальна ажаһуудалай хэмжээе эрхимээр хангахын түлөө бүхы хүсэеэ табижа, үргэн хэрэглэлэй эд бараа болон эдеэ-хоолой зүйлнүүдые элбэг ехээр гаргахын тула нютагай сырьегой ресурснуудые болон гүрэнэй ажаүйлэдбэриин хаядаһануудые хэрэглэхэ шэнэ шэнэ үүсхэлнүүдые гаргая!

Нүхэр Сталинай табиһан зорилгонуудые хүндэтэйгөөр дүүргэхээр хүдэлмэрилэе!

Манай бүхы илалтануудые эмхидхэгшэ ба зоригжуулагша Ленин — Сталинай нарии мандаха болтогой!

Манай сэсэ-мэргэн вождь ба багша, арадуудай агуу ехэ хани нүхэр СТАЛИН амар мэндэ үни удаан ажаһуухань болтогой!

Нютагай ажаүйлэдбэриин, промкооперациин, инвалидуудай кооперациин, үргэн хэрэглэлэй эд бараа үйлэдбэрилдэг союзна хамаатай предприятинуудай цехүүдэй хүдэлмэрилэгшэдэй республиканска зүблөөндэ хабаадагшад энэ хандалгые нэгэн дуугаар баталан абаа.

МАЛАЖАЛДА ҺАНАЛАА ТАБИНАГҮЙ

Һүүлэй үедэ Дээдэ-Курбын сомоной колхозуудай бүхы малай 30 процентэнь хүсэ шадал муутай болоһон, тураһан байба. Шалтагаан тухайнь эндэхидһээ асуухада:

— Хэдэн олон центнер үбһэ тэжээлнай үжэжэ бурьташоо юм. Тиин, тэжээлээр дутадаг дээрэһээ малда эдюулхэ үбһэнэй нормынь бага болгонхойбди,—гэжэ һэнгэргүйгөөр харюусадаг юм. Теэд, иигэжэ хэлэхэдээ эндэ хэнэйшье гэмтэйе, бүхы малаа үхүүлэнгүй абарха ямар арга боломжын бии байһые тэндэхид бодожо үзэдэггүй юм.

Адуулгые зүбөөр ба һайнаар эмхидхэхэ ябадал хамаг малаа тураажа муудхаангүй, тобир тарган зандань ногоон дээрэ гаргаха нэгэн шухала нүхэсэл болоно гэжэ түрүүшүүлэй дүршэл дээрэһээ мэдэгдэнэ. Тус сомоной колхозууд энээниие ойлгожо байгаад, энэ үбэлэй үедэ нэгэшье толгой мал хээрын бэлшээри дээрэ абаашажа адуулаагүй байха юм. Энэ нютагта мал бэлшээхэдэ ямаршье һаадгүй байна. Жэшээ болгон абахада „Победа“ колхозой түрүү хонишон нүхэр Будуковский болбол Аалай гэжэ газарта 50 толгой залуу үхэрнүүдые бүхэли үбэлэй туршада хээрын бэлшээри дээрэ адуулаа. Тиигээд энэ нүхэр нэгэшье үхэр тураагаагүй юм.

Гэбэшье, Курбын колхозууд элбэг дэлбэг хагдатай газарта абаашажа малаа бэлшээнгүй, үбэлэй хүйтэн һаранууд соо үлэн хооһоор шахуу хорёодо хаажа байгаа. Энэ хадаа Калининай нэрэмжэтэ, „Шэнэ ажал“, „Арбижал“ колхозуудай олон тоото малай хүшэ шадалаа муудаһан, тураһаниие баримтална. Калининай нэрэмжэтэ колхоздо түрэхэ гүүдые дуратай тээшээ унаад лэ гүйлгэлдэжэ байдаг хүнүүд олон. Хэтэрхэйдээ таряаланалай бригадынь бригадир, ахалагшань моришонниньшье мори эрижэ ерэһэл хүндэ „энээхэн гүү бариад ошыш даа, юу болоод орхихоньһэм“ гэжэ зүбшөөхэ заабарилхаһаа бэшые мэдэдэггүй юм. Унаада иимэ хайрагамгүй ба эзэн бусаар хандадаг дээрэһээнь энэ колхоздо 8 гүүн унага хаяба. Энэ хорото ябадалые мэдэжэ хаража байжа колхозой правлени (түрүүлэгшэнь нүхэр Батуев) ямаршье хэмжээ абаагүй байхань гайхалтай.

Үдын сомоной Сталинай нэрэмжэтэ колхоз 82 түрэхэ гүүдээ илгаад, Хоолой гэжэ газарай полевой стан дээрэ абаашанхай. Эндэнь нэгэ гэр, хэдэн һургаагаар барлһан хорёоһоо бэшэ юуншье үгы сагаан тала юм. Тус колхозой правлени түл абалгада саг болзор соонь бэлэдхээгүй, гүүдые түрүүлхэ тусгаар дулаан байра түхеэрээгүй байшоо. Февраль соо 3 гүүн түрэһэн байна. Эдэ унагадаа адуушаниинь өөрынгөө гэртэ оруулба.

Адуушаниинь гансаараа хүдэлмэрилдэг тула үдэр бүри үбһэ, түлеэндэ ошожо бүхэли үдэрөө хаядаг юм. Тиин, харууһанай муухаа боложо эдэ унагадай 2-нь үхэһэн байна.

Тиигэбэшье, энэ колхозой правлени (түрүүлэгшэнь нүхэр Тагаров) февралиин мэдээн соо үхэһэн хоёр унагадаа оруулангүй нюужа, нюдэ далдалба. Тиихэдэнь Үдын ветеринарно-зоотехническэ участогай ветврач нүхэр Воробьев түл абалгые һайн бэлэдхэлгүйгөөр угтаха ямаршье хэмжээ абангүй байгаад, унагадай үхэхэдэ нюурай һэшхэлээр элдэб үбшэнэй шалтагаан дурсажа акт бэшэдэг заншалтай.

Цэдэн ГАРМАЕВ. (Хоринин аймагтахи манай корреспондент).

МАРТАГДАҺАН УЧАСТО[К]

Шэнэ алфавит шудалха ябадалые саа[шань] унжагайруулжа болохогүй

Бурят-монгол арадай хуушан үзэг бэшэгээ орхижо, агуу ехэ ород арадай хэлэ бэшэгэй алфавит дээрэ ороһон ябадал хадаа, далхэйн культурые шудалха, ажахын ба культурын талаар улам дэбжэхэ, арад зоной улам болбосорхо ба политическэ талаар ургаха хэрэгтэ ехэ удхашанартай байһаниинь элитэ.

Мүнөө социализмын дабшалта хадаа хүдөө нютагуудай культурна дэбжэлтын үндэһэ һуури дээрэ бэелүүлэгдэжэ болохо юм гэжэ үшөө хорёод жэлэй саада тээ Владимир Ильич Ленин зааһан байна.

Нимэһээ хүдөө нютагуудта политическэ гэгээрэлэй хүдэлмэри үргэнөөр ябуулхын түлөө бурят зониие шэнэ үзэг бэшэгтэ һургаха гээшэ илангаяа шухала болоно.

Гэбэшье манай эндэхи бурят зониие шэнэ үзэг бэшэгтэ һургаха тон шухала хэрэг бүхы аймагуудта орхигдошонхой гэхэдэ болоно.

1945 оной февралиин 16-ай үдэр БМАССР-эй Арадай Комиссарнарай Совет бурят зониие шэнэ үзэг бэшэгтэ (ород алфавитда) һургаха ябадалые һайжаруулха тухай тусхай тогтоол гаргаһан байгаа. Арадай Комиссарнарай Совет хадаа энэ тогтоолоороо 1946 оной январиин 1 хүртэр 10.000 хүниие шэнэ үзэг бэшэгтэ һургаха гэжэ аймагай гүйсэдкомууд, Арадай Гэгээрэлэй Комиссариадые ба бусад эмхизургаануудые нэрээрынь нэрлэжэ уялгалһан юм.

Энэ тогтоолой тон һулаар бэелүүлэгдэжэ ба тэрэнэй хойноһоо сагүргэлжэлын шанга хиналта хэншье хэдэггүй байһаниинь 1945 оной мартһаа 1946 оной мартын 1 хүртэр республика дотор зүбхэн 1311 хүн шэнэ үзэг бэшэгтэ һургагдаһан дээрэһээ элеэр харагдана. 1945 оной июлиин 1-дэ Закаменай Сэлэнгын, Хоринин ба Ахын аймагууд хамта 450 хүниие шэнэ үзэг бэшэгтэ һургаһан байна. 1945 оной июлиин 1-һээ 1946 оной мартын нэгэн хүртэр Хоринин аймаг—300, Заиграйн аймаг—250, Закаменай аймаг—125, Байкало-Кударын аймаг—75, Сэлэнгын аймаг—46, Курумканай аймаг—30 ба Ахын аймаг—25 хүниие шэнэ үзэг бэшэгтэ һургажа гаргаа гэһэн мэдээн бии. Дурсагдаһан аймагуудай гүйсэдкомууд бурят зониие шэнэ үзэг бэшэгтэ һургаха гэһэн политическэ шухала шанартай хэрэгтэ хэды болтор иимэ харюусалгагүйгөөр хандажа байха юм гэжэ шангаар һураха саг тулаа! Эһо дүүргэхын тэдыдэ бэшэ, харин хүгжэлтын аша туһада энэ хэрэгтэ хүн шэнгеэр ханлаха хэрэгтэй, харин тиимэ ябадал олон бии байна. Жэшээлхэдэ, нёдондо Сэлэнгын аймагай гүйсэдкомой түрүүлэгшэ байһан Шагдыров хадаа 1945 оной апрель һара соо Арадай Комиссарнарай Советтэ иигэжэ мэдээсэһэн байгаа:

«Арадай Комиссарнарай Советэй 1945 оной февралиин 16-ай үдэрэй тогтоолые дүүргэлтэ болгожо, Сэлэнгын аймагай гүйсэдком бурят зониие шэнэ үзэг бэшэгтэ һургаха ябадалые һайжаруулха тухай мартын 31-дэ тус[хай] [тогтоол] гаргаба.

Шэнэ үзэг бэшэг мэдэ[хэ]гүй ба бага мэдэгшэдые һургаха [...]дай хүдэлмэриин түсэб [...] 800 хүн хабаадуулагдаһан [...]

Апрелиин 5-һаа 10 хүртэр [...] гүйсэдбэшэ дунда һургуули[...] дэ культармеецүүдэй 5 үдэр[...] эмхидхэгдэхэнь». Энээн дээрэ[...] да Сэлэнгын аймагаар[...] ехээр оролдожо байһан [...] саагууртаа юуншье үгы шал[...] ба. Бодото байдал энээниие [...] үгэнэ. 1945 оной июлиин 1 [...] оной мартын 1 хүртэр ороһон[...] хүн шэнэ үзэг бэшэгтэ һурга[...] гын аймагай гүйсэдком ба т[...] дай гэгээрэлэй таһаг шэнэ [...] һургаха хэрэгые унагаажа [...] ондоо юугээр гаршалхэ гэж[...]

Тиин Бичурын, Баргажа[н], Яруунын, Иволгын, Кяхтын, Кударын, Мухар-Шэбэрэй, Т[...] магууд ба Улан-Удэ город[...] шэгтэ бурят зониие һурга[...] огто-ямаршье хүдэлмэри ябу[...] гэшье хүниие һургажа гар[...] хань алдуутай хэрэг гэж[...] Энээндэ зарим республикан[...] цинууд мүн баһа зэмэтэй [...] Дээрэһээ шалган хинал[...] БМАССР-эй Арадай Комисса[...] дай тогтоолые дүүргэншьегүй [...] лохо юм хаяаш гэжэ гү, ал[...] ниие шэнэ үзэг бэшэгтэ һу[...] нэй культурые саашадань ү[...] орхижорхиходошье болохо ю[...] жэ һанадаг хашан хойро[...] сэдьхэлтэй зарим нэгэн хү[...] манай эндэ бии гээшэ ха.

Арадай гэгээрэлэй Комисса[...] мынь нүхэр Шадаров) культ[...] лэй эмхи-зургаануудые ерх[...] нниин (начальнигынь [...] ков) бурят зониие ш[...] бэшэгтэ һургаха ябадалые [...] байһыень юугээр тайлбарил[...]

Мүн Бурят-Монголой гүрэ[...] шэнэ үзэгые зааха букварь [...] амаршоод, тэрэ алфавидые [...] тушаа ямаршье эдибхи хари[...]

Совнаркомой хиналтын б[...] ниие даагша нүхэр Жарков[...] һан тогтоолой дүүргэлтые ө[...] дэнь найдажархёод, энэ [...] рэгсээнэгүй гэхэдэ алдуу бол[...] нэ үзэг бэшэгтэ бурят зони[...] ехэ хэрэгтэ республикын [...] гээрэлэй бүхы эмхизургаану[...] культурна хүсые хабаадуул[...] хэмжээ-ябуулгануудые абан[...] монгол арадай культурн[...] урагшань улам саашань дэб[...] лай хойноһоо арадай гэгээрэл[...] сариат, аймагай гүйсэдкому[...] арадай гэгээрэлэй таһагуудай [...] гые хүгжэлтын мүнөө үеын [...] тэ хүртэр үргэхэ саг тулаа.

Г. ДАН[...]

Дальневосточно комисс[...]

ВАШИНГТОН, мартын 14. (ТАСС). Дальневосточно комиссиин мартын 14-эй заседани дээрэ комиссиин вице-түрүүлэгшэнэрэй нэгээр А. А. Громыко томилогдоһон байна; «демократическэ тенденцинүүдые бэхижүүлхэ» талаар комитедэй түрүүлэгшээр Новиков томилогдоһон байна.

Мартын 14-эй ээлжээтэ заседани дээрэ бусад вице-түрүүлэгшэнэрээр Вэй Дао-мин (Китадые түлөөлһэн) ба Галифакс (Англиие түлөөлһэн) гэгшэд томилогдоһон байна гэжэ Дальневосточно комисси соносхобо. Вице-түрүүлэгшэнэр болбол түрүүлэгшэтэй зүбшэн хэлсэхэдэ өөһэдынгөө функцинүүдые гүйсэдхэхэ журам байгуулха юм гэжэ мэдүүлгэ соонь хэлэгдэнэ. Комисси болбол зургаан комитедүүдые байгуулхые багталба:

Репарациин талаар комитедэй түрүүлэгшэ Пимсол (Австрали) түрүүлэгшын орлогшо Вейер (Голланди). Комитет болбол элдэб эд бараанууд ба материалнууд, дээрмэдэгдэһэн зөөринүүдые бусааха ба эдэ асуудалнуудтай холбоотой репарациин асуудалнууд тушаа хүдэлмэрилхэ болоно.

Экономическа ба финансова хэрэгүүдэй талаар комитедэй түрүүлэгшэ Сэнсом (Нэгэдэмэл Королевство), түрүүлэгшын орлогшо Гелбрейт (Холбоото штадууд) болоно. Комитет болбол Японидо бодото арадай ажахые байгуулхын тула ба тиимэ ажахые байгуулха ябадалда шухала арга хэмжээнүүдые абахын тула, мүн тэрэшэлэн эдэ асуудалнуудтай холбогдоһон финансова проблеманууды шийдхэхын тула японско ажаүйлэдбэриин, худалдаа-наймаанай ба хүдөө ажахын хэмжээ ба шэнжэ шанарайнь асуудалнууд тушаа хүдэлмэрилхэ болоно.

Конституционно ба хуули гаргалтын реформонуудай талаар комитедэй түрүүлэгшэ Баджпай (Инди), түрүүлэгшын орлогшо Норман (Канада) болоно. Комитет болбол императорска засагай парламентын, кабинедэй, нютагай самоуправлениин тухай, политическэ партинуудай, шэнэ конституци зохёохо аппарадай эрхын, һунгуули тухай, полициин системын ба эдэ асуудалнуудтай х[...] далнуудай талаар хүдэлмэри[...]

Демократическа тенденци[...] хижүүлхэ комитедэй түрүүл[...] ков (СССР), түрүүлэгшын ор[...] (Китай) болоно. Комитет бол[...] шажан мүргэл ба болодой [...] гүүлхэ, гол эрхэнүүдые х[...] харалгын талаар позицивн[...] ба демократическа тенденци[...] хижүүлхын түлөө бусад [...] нүүдые болон, эдэ асуудал[...] боотой асуудалнуудай талаар [...] рилхэ болоно.

Сэрэгэй гэмтэ ябадалай [...] дай талаар комитедэй түрүү[...] (Китай), түрүүлэгшын орло[...] (Филиппины) болоно. Комитет [...] сэрэгэй гэмтэ ябадалда һа[...] нюурнуудые элирүүлхэ, арест[...] сүүдтэ үгэхэ хүдэлмэри ябуу[...]

Япон ндо байгаа ондоо [...] эрхэтэнэй асуудалай талаар [...] түрүүлэгшэ Лакост (Франци), [...] лэгшын орлогшо Эверсон (Н[...] Королевство) болоно. Комитет [...] хани-барисаатай оронуудай, [...] оронуудай эрхэтэд ба Япони[...] бусад дайсан оронуудай граж[...] асуудалай талаар хүдэлмэри[...]

Вашингтондохи Австралийска миссиие толгойлогшо Лав[...] Австралида бусаһан австрали[...] гэгшын һуурине комиссида [...] гэжэ соносхогдоһон байна.

ЗАҺАБАРИ

Манай газетын мартын 22-[ой] толилогдоһон «Союзай Совет[ай] циональностьнуудай Совет[ай] заседани» гэһэн материал[ай] колонкодо дороһоо 25-дахи [...] лэд «Саашадаа Верховно Сов[...] рээд, заһажа уншаха шухала.

Алдуу гаргаһан корректорто [...] таба.

Харюусалгата редакторай орлогшо Д. ЛУБ[...]

Специалистын зүбшэл

ОРООҺОТО КУЛЬТУРАНУУДАЙ ҮРҺЫЕ ХОРООР УГААХА ТУХАЙ

Ороо һото культуранууд ай головнятатай тэмсэхэ ябадал болбол ургасые дээшэлүүлхэ шу алын-шухала хэмжээнүүдэй нэгэниинь болоно. Головняа гээшэ колос о, тэрээнэй һахал болон бусадта халдажа, тэрээниие эһэн шэнги тоһолиг зөөлэхэн хара үнгэтэй болгодог юм. Головнягай үрэнь эгээлэй нюдэндэ харагдахагүй хумхиин тооһон шэнги жэжэхэнүүд ехэ олон юумэнүүд байдаг.

Бүхы культурануудай зүйлнүүд головнятатай болодог байна. Таряан болбол бүри ондо ондоо түхэлэй головнянуудаар үшөөтэг юм. Таряанай головнятай тэмсэхэдээ үрһэнэй ороохьые хоротой юумэнүүдээр угааха мэтээр хордуулжа ороһондо байһан головнягай үрые үгы хэдэг байна. Иигэжэ хордуулха ябадал болбол хуурайгааршье, мүн нойтоороошье хэгдэжэ болодог юм.

Шииигтүүлхэ гү, али норгожо хордуулха гээшэ хороной (формалинай) раствороор үрһые угааха ябадал болоно. Энэ янзын аргые шэнисын ба ячмениин хатуу головняа, овесой тоһолиг ба хатуу головняа, шара будаагай тоһолиг головняа усадхахадаа хэрэглэдэг байна. Хороной раствороор угаахадаа 300 хуби уһан соо нэгэ хуби хоро холижо угааха ёһотой. Угаахынгаа урдахана тус растворые һайса бэлэдхэхэ байна. Шииигтэйгээр хордуулхадаа: нэгэдэхеэ—3-5 минутын туршада хороной раствор соо үрһөө норгохо; хоёрдохёо—обоолһон үрһые хоёр часай туршада бүтүүлээд, даражаа халааха; гурбадахяа—наргүй һүүдэртэ гү, али һэбшээтэ шэнги нойтоноінь таарууболотордынь үрһые хатааха хэрэгтэй.

Хороор үрһые норгоходоо „экстра“ гү, али «гейдэ» гэдэг тусхай машинаар норгохо ёһотой. Тиимэ машинагүй газарта торхо соо хэжэ гү, али обоолжо норгохо байна.

Головня болон бусад буртаг үбһэнэй зүйлнүүдые хөөрүүлэн илгажа хаяхын тулада үрһые хороной раствор соо хээд, һүүлээрынь соможо хушаа, халааха шухала. Тиигэжэ халаагдаха үедэнь хорон хадаа головнягай үрые аладаг байна.

Обоологдоһон үрһые хушаха брезент ба мэшээгүүд эрхэ бэшэ хороной раствороор дезинфекци хэгдэһэн гү, али урид шалан буслаһан халуун уһаар сэбэрлэгдэһэн байха ёһотой. Ороохьые хатаажа байха үедэ хороной ууралые һалгаахын тулада саг үргэлжэ хүрзөөр худхаха шухала.

Хэрбээ тариха үедэ шииигтэй үдэрэй тохёолдоо һаань, үрһые шииигтэй зандань тарихада болохо юм. Хэрбээ хуурай үдэрэй тохёолдоо һаань, эрхэбэшэ һайнаар хатаһан үрһэ хаяха хэрэгтэй. Юуб гэхэдэ, хуурай газарта шииигтэй үрһэ хаяхада ургангүйгөөр үхэжэ болохо юм. Шииигтэй үрһөөр тарилга хэхэ болоо һаа, үрһэнэйнгөө нормые нэгэ бага дээшэлүүлхэ шухала. Ушарынь, шииигтэжэ тэлэһэн ороохонууд угаагдаагүй ороохондо орходоо хэмжээгээрээ ехэ зай эзэлдэг байна. Шииигтүүлэн хордуулха ябадалые тарилгые хэхэһээ хоёр-гурбан үдэр урдэ тээ хэхэ шухала. Нэгэ тонно ороохьые шииигтүүлжэ хороор угаахада 100 литр раствор хэрэгтэй, тайлбарилан хэлэхэдэ 100 центнер ороохондо 40 процентнэ нэгэ килограмм хорон хэрэглэгдэхэ байна. Овес ба ячмениие хуурайшагаар хордуулдаг юм. Энэ арга болбол хойно хойноһоо гурбан янзаар хэгдэдэг гэбэл:

нэгэдэхеэ—хоротой раствороор үрһэ сүршэхэ; хоёрдохёо—обоолһон үрһые 4 часай туршада бүтүүлэн халааха; гурбадахяа—хороной ууралые арилгахын тулада хүрзөөр худхаха.

Хуурайгаар хордуулхадаа (80 хуби уһанда 40 процентын нэгэ хуби хоро холиһон) хорной хахад процентын раствор хэрэглэхэ, нэгэ тонно овесые хуурайгаар хордуулхада иимэ раствор 30 литр, тайлбарилан хэлэхэдэ, 27 центнер овесто гү, али 54 центнер ячменьдэ (40 процентын) нэгэ килограмм хорон хүрэхэ байна. Хуурайгаар хордуулха ябадалые обоолһон үрһэндэ хэжэ болоно. Хордуулха үрһые (300 хуби уһанда нэгэ хуби хоро холиһон раствороор норгоһон ба хог боггүй болгожо сэбэрлэһэн) плахы гү, али брезент дээрэ адхаха хэрэгтэй. Адхаһан үрһэнэй обоололгонь гонзогоршог аад, үндэрөөрөө 30 сантиметр шахуу байха ёһотой. Үрһые хүрзөөр һайтар худхажа байжа хороной раствор ые сүршэхэ, ороохоёо нэгэн жэгдэ шииигтүүлхээр хүдэлгэн худхажа байха шухала. Энээнэй һүүлээр ороохоёо обоолоод, мэшээгээр гү, али брезентээр хушажа 4 часай туршада бүтүүлэн халааха хэрэгтэй. Иигэжэ бүтүүлэгдээд байха үедөө хороной ууралда головнягай үрэ үхэдэг байна. Халааһанайнгаа һүүлээр хороной ууралые арилгахын тулада эрхэ бэшэ хүрзөөр хүдэлгэн худхаха шухала. Һүүлээрынь хатаангүйгөөршье тарижа болохо юм. Хуурайшагаар хордуулһан үрһые озро 5 үдэртэ тариха хэрэгтэй.

Шэнисэ, овес болон ячмениин үрһые яровизировалхада хороор норгожо угааха шухала. Тиихэдээ хоёрдохи норголые уһан соо хэхэ бэшэ, харин хороной раствор соо норгохо ёһотой. Тус растворые 300 хуби уһанда 40 процентнэ нэгэ хуби хоро хэжэ бэлэдхэхэ, тайлбарилан хэлэхэдэ, хоёрдохёо норгохын тулада бэлэдхэһэн 10 литр уһан бүриндэ 33 кубическа сантиметр болохо 40 процентнэ хоро хэхэ хэрэгтэй. Хороной раствороор норгоһонойнгоо һүүлээр хорынь нэгэн жэгдээр тарааахын тулада үрһые хүрзөөр худхаад, һүүлээрынь обоолжо, хоёр сагай туршада брезентээр хушажа халааха ёһотой. Хэрбээ обоологдоһон үрһэнэй температура 5 градусһаа дээшэ бэшэ байгаа һаань, брезентээр хушажа халааха ябадалые хоёр час бэшэ, харин гурбан час хушажа үргэлжэлүүлээд, һүүлээрынь хүрзөөр худхаха байна.

Хороор угааһан үрһые тариха үедөө, мүн тариха хүртэрөө дахяад головняа халдаахагүйн тулада нарийнаар химгадаха шухала. Энээнэй тулада үрһэнэй хадагалагдаха байра ба амһарта болон сеялкые эрхэ бэшэ хороор сэбэрлэхэ хэрэгтэй.

Үрһэ угааха хорон болбол тунгалаг байха ёһотой. Хорон соо харагдаха бэетэй юумэнүүдэй бии болоод байгаа һаань, тэрээнэй бүримүһэн хайлаха хүртэрынь хоротой амһартаяа халуун уһан соо хэхэ байна.

Хабарай тарилга хүртэр тоотойхон үдэр үлөө. Тиимэ хадань хорые зөөн асарха, үрһэ хороор угааха хүнүүдые бэлэдхэжэ, тэдэнэртэ заабари үгэхэ шухала. 1946 оной хабарай тарилга хүртэр шара будаа, ячмень, овес болон шэнисын бүхы үрһэнэй ороохон хороор угаагдаха ёһотой. Нэгэшье гектар газар хороор угаагдаагүй үрһөөр тарилгдаха ёһогүй байна.

И. КОТОВ. БМАССР-эй Наркомземэй ургамалай зүйлые хамгаалха агроном.

РЕДАКЦИ ба ХЭБЛЭХЭ ГАЗАРАЙ АДРЕС: г. Улан-Удэ, ул. Ленина 35; (ТЕЛЕГРАФНА АДРЕС: Улан-Удэ Унэн) ТЕЛЕФОНУУД: ответ. редактора—23, АТС—1-80; зам. редактора—7-80; ответ. секретаря—3-23; отделов: партийной [...] промышленности—7.89; сельского хозяйства—6-03; писем и переводов—6-03 (2 зв.). об'явлений 2-64 (2 зв.).

Н—00575. Типография Государственного газетного издательства при СНК БМАССР. Тираж 5.50[0]